

Krzysztof Popiński

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA, FUNKCJE I ZNACZENIE ZAMIEJSCOWYCH OŚRODKÓW NAUCZANIA WROCŁAWSKICH SZKÓŁ WYŻSZYCH PRZED 1989 R.

Streszczenie: Częścią działalności uczelni wrocławskiego ośrodka szkolnictwa wyższego po 1945 r. stało się prowadzenie rozbudowanej sieci różnego rodzaju zamiejscowych ośrodków nauczania. Mimo wielu słabości wniosły one istotny wkład w rozwój społeczno-ekonomiczny i kulturalny Dolnego Śląska. Działania te podejmowano zgodnie z centralnymi wytycznymi, a także we współpracy z władzami i przedsiębiorstwami terenowymi. Poniższy tekst jest próbą przedstawienia okoliczności powołania i funkcjonowania zamiejscowych jednostek dydaktycznych wrocławskich uczelni, charakterystyki organizacyjnej tych placówek oraz oceny efektów ich działalności na tle ogólnopolskim.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, zamiejscowe ośrodki nauczania, okres PRL, deficyt i kształcenie regionalnych kadr.

1. Wstęp

Częścią działalności uczelni wrocławskiego ośrodka szkolnictwa wyższego po 1945 r. stało się prowadzenie na terenie Dolnego Śląska (i nie tylko) rozbudowanej sieci różnego rodzaju zamiejscowych ośrodków nauczania. Zgodnie z intencją ówczesnych władz polityczno-administracyjnych PRL miały one, przez wsparcie procesu kształcenia kadr, wyjść naprzeciw potrzebom kraju i regionu. Wysiłek podjęty na Dolnym Śląsku w tym zakresie był zdecydowanie większy niż w większości pozostałych ośrodków akademickich. Wydaje się on częściowo zapomniany i warty przypomnienia. Nawet jeśli jego zakładane efekty nie zostały w pełni osiągnięte. Przez kilka dekad, w latach 1958-1989, wrocławskie szkoły wyższe kierowały znaczną część swojego potencjału do organizacji punktów konsultacyjnych, filii, oddziałów i wydziałów w dziesiątkach miejscowości Dolnego Śląska oraz sąsiednich obszarów. Działania te podejmowano zgodnie z centralnymi wytycznymi, a także we współpracy z władzami i przedsiębiorstwami w terenie. Regionalnym koordynatorem akcji był Komitet Wojewódzki PZPR we Wrocławiu.

Po 1989 r. w nowych warunkach ustrojowych działalność zamiejscowych ośrodków nauczania uczelni wrocławskich była kontynuowana, choć zauważyć należy, iż

zmieniły się przesłanki dla tej działalności. Znikła w zasadzie świadoma polityka państwa w tym zakresie. Był to objaw generalnej zmiany podejścia do kwestii ekonomicznych, efekt przejścia od gospodarki centralnie sterowanej i planowej do rynkowej. Uczelnie, zyskawszy autonomię, pozbawione zostały jednocześnie wytycznych w zakresie powiązania kierunków swojego rozwoju z potrzebami gospodarczymi, administracyjnymi czy kulturalnymi kraju, a także środków finansowych, które na ten cel mogłyby być przeznaczone. Pozostawione same sobie postawiły na rozwój ilościowy kształcenia w trybie studiów zarówno stacjonarnych (dotacja ministerialna), jak i niestacjonarnych (opłacanych przez samych studentów). Zainteresowanie udziałem we współpracy ze szkołami wyższymi w znacznym stopniu utraciły również przedsiębiorstwa poddane procesom komercjalizacji i prywatyzacji. Zatem zamiejscowe struktury uczelni wyższych Wrocławia istniejące nadal na terenie Dolnego Śląska stały się przedsięwzięciami w większym stopniu nastawionymi na zwiększenie dochodów własnych, pochodzących z czesnego, niż na zaspokajanie potrzeb lokalnej gospodarki. Działalność zamiejscowych struktur nauczania wrocławskich uczelni po 1989 r. wychodziła wprawdzie naprzeciw tak wyraźnie zarysowanej od lat 90. społecznej potrzebie zdobywania wykształcenia na poziomie wyższym i wyraźnie przyczyniła się do podniesienia stopnia skolaryzacji na Dolnym Śląsku. Jednocześnie jest ona równie trudno jak w czasach PRL weryfikowalna pod względem skuteczności zaspokojenia potrzeb regionu na takie kadry¹.

W związku z zarysowanymi powyżej różnicami w uwarunkowaniach i funkcjach zamiejscowych ośrodków nauczania przed i po 1989 r. uzasadnione wydaje się wyodrębnienie dwóch etapów ich historii. Poniższy tekst jest próbą przedstawienia okoliczności powołania i funkcjonowania zamiejscowych jednostek dydaktycznych – najpierw skrótowo i ogólnie w Polsce, a następnie szczegółowiej i w szerszym zakresie na Dolnym Śląsku. W tej drugiej części tekstu podjęta została próba scharakteryzowania zachodzącej ewolucji form organizacyjnych, rozmiarów oraz działalności jednostek zamiejscowych tworzonych w regionie przez poszczególne uczelnie wrocławskie przed 1989 r. W podsumowaniu podjęta została próba zbiorczej oceny efektów tej aktywności.

Dla podjętych badań istotną bazą źródłową okazały się materiały archiwalne Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, a także władz partyjnych: Komitetu Centralnego oraz zwłaszcza Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Posłużyły one głównie do przedstawienia uwarunkowań powstawania i funkcjonowania zamiejscowych ośrodków uczelnianych. Do zobrazowania ewolucji rozmiarów i struktury tych ośrodków na terenie Dolnego Śląska posłużono się licznymi wydawnictwami uczelnianymi, które zawierają często już niedostępne dziś w archiwach uczelnianych informacje szczegółowe. Są one więc często publikacjami na wół źródłowymi. Wykorzystano także publikowane statystyki Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego we Wrocławiu

¹ K. Popiński, *Funkcja edukacji na poziomie wyższym w rozwoju regionu. Szkolnictwo wyższe na Dolnym Śląsku w latach 1990-2002*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Brol, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1023, AE, Wrocław 2004, s. 444-457.

wiu. Wśród literatury przedmiotu istotne okazały się zwłaszcza teksty ukazujące się przez dziesięciolecia na łamach czasopisma: „Życie Szkoły Wyższej”. W chwili swojego powstawania przedstawiały one na bieżąco politykę władz partyjno-państwowych w odniesieniu do szkolnictwa wyższego, tłumacząc jego środowisku intencje decydentów.

2. Okoliczności i charakterystyka rozwoju struktur terenowych szkolnictwa wyższego w Polsce

W ciągu pierwszych kilkunastu lat powojennych dokonana została odbudowa strukturalna szkolnictwa wyższego w Polsce ogromnie osłabionego kadrowo, zdeorganizowanego oraz zdewastowanego pod względem wyposażenia w czasie II wojny światowej. Równolegle nastąpiła rozbudowa tego systemu na tzw. ziemiach zachodnich i północnych. Powołano do życia wiele nowych ośrodków akademickich, w tym we Wrocławiu. Podjęły one kształcenie w mniejszym lub większym zakresie kierunkowym. Dokonana została istotna rekonstrukcja systemu szkolnictwa wyższego, upaństwowionego, scentralizowanego, nastawionego w pierwszej mierze na rozwój kierunków technicznych i studiów inżynierskich. Rozwinięte zostały formy studiów dla pracujących i poszerzono dostęp do wykształcenia na poziomie wyższym dla upośledzonych pod tym względem wcześniej grup społecznych, takich jak robotnicy czy chłopcy, a także dla kobiet². Osiągnięty rozwój w tym okresie miał charakter głównie ilościowy, a z wielu przyczyn, zarówno obiektywnych, jak i związanych z charakterem polityki władz komunistycznych, dokonany został kosztem obniżenia poziomu nauczania. Przyjęte przez władze komunistyczne założenia ideologiczne i polityczne utrudniały dodatkowo poprawę jakości szkolnictwa wyższego. Świadomość tego faktu zaczęła narastać i od 1956 r. zaczęła być artykułowana przez środowisko nauczycieli akademickich, które widziało szansę na rozwój jakościowy w decentralizacji, przynajmniej częściowej, systemu szkolnictwa i odbudowie jego autonomii³.

Jeśli chodzi o główne kierunki rozwoju szkolnictwa wyższego, w tym przestrzennego, to trudno nie zauważyć w tym procesie podobieństw do ewolucji systemów: administracyjnego i gospodarczego kraju. I tu, i tam występowały równoległe dwie tendencje: do rozproszenia i koncentracji. W wypadku szkolnictwa jedną było dążenie do zagęszczenia sieci przez wypełnienie istniejących luk oraz wyjście naprzeciw potrzebom regionalnym, drugą – rozrost ośrodków największych, niekiedy ponad możliwości infrastrukturalne. Dzięki dokonanemu w połowie lat 70. podziałowi na 49 województw miała nastąpić skokowa poprawa jakości zarządzania struk-

² K. Popiński, *Rola edukacji na poziomie wyższym w modernizacji społeczno-ekonomicznej Polski w latach 1945-1989*, [w:] *Modernizacja czy pozorna modernizacja. Społeczno-ekonomiczny bilans PRL 1944-1989*, red. J. Chumiński, Wrocław 2010, s. 243-253, 288-294.

³ Porównaj teksty opublikowane na łamach *Życia Szkoły Wyższej*, np.: J. Serczyk, *O rozwoju prowincjonalnych ośrodków naukowych*, „*Życie Szkoły Wyższej*” 1956, nr 3, s. 23-29.

turami urzędowymi czy dostępności do nich dla obywateli, zaś dzięki rozbudowie filii zakładów pracy z dużych ośrodków miał nastąpić zrównoważony terytorialnie rozwój społeczno-ekonomiczny kraju, niwelujący dotychczasowe zróżnicowanie w tym względzie. Wsparciem dla tego procesu miało być również powołanie szkół wyższych poza wielkimi aglomeracjami, o ile się da – w większości nowych miast wojewódzkich, a także utworzenie przez już istniejące uczelnie pozamiejscowych punktów konsultacyjnych, filii, oddziałów i wydziałów. W latach 70. postępował również proces konsolidacji potencjału zamiejscowych ośrodków nauczania. Większe, lepiej wyposażone i bardziej samodzielne filie, oddziały i wydziały tworzone, zwłaszcza w nowych miastach wojewódzkich, zastępowały dominujące w latach 60. niewielkie na ogół punkty konsultacyjne. W ten sposób miała nastąpić zdecydowana poprawa dostępności do kształcenia na poziomie wyższym w Polsce „prowincjonalnej”, ograniczony miał być deficyt kadr dla gospodarki w tym zakresie oraz miały być stworzone warunki dla wyrównania poziomu kulturalno-naukowego kraju. Rozprzestrzenienie szkolnictwa wyższego dokonywało się w ramach działań inspirowanych, wspieranych i kierowanych przez władze centralne, lokalne centra administracyjne oraz gospodarcze. Ukształtowaną w drugiej połowie lat 70. sieć szkół wyższych uznawano za wystarczającą pod względem ilościowym⁴.

Funkcjonowanie szkoły wyższej narzucało konieczność nawiązywania dwustronnych kontaktów z władzami państwowymi i politycznymi terenu, na którym działała szkoła. Fakt istnienia scentralizowanego systemu kierowania szkolnictwem wyższym zawęził jednak zakres kontaktów. Mimo braku formalnego, usankcjonowanego systemu powiązań w relacji szkoła wyższa–terenowa władza państwowa, praktyka życia społeczno-gospodarczego wykształciła pewien model współpracy w tym zakresie. Wyrazem współpracy szkół wyższych z władzami lokalnymi były wspólne przedsięwzięcia w zakresie rozbudowy szkół czy też kreowania nowych ośrodków naukowych – filii lub punktów konsultacyjnych. Współpraca władz szkoły wyższej z radami narodowymi rozwijała się na gruncie potrzeb zgłaszanych zarówno przez szkoły wyższe, jak i władze regionalne. Dla uczelni najważniejsze były: zapewnienie odpowiedniej bazy rekrutacyjnej na obszarze ich działania, co starano się uzyskać przez współpracę z kuratorium i bezpośrednio z dyrekcjami szkół w zakresie koordynacji ilościowych i jakościowych planów kształcenia, zapewnienie studentom możliwości odbywania praktyk kursowych i dyplomowych, realizacji prac naukowo-badawczych w instytucjach i przedsiębiorstwach podległych radom

⁴ *Szkolnictwo wyższe w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1955 r., s. 4-5, mszp. (Archiwum Akt Nowych – zespół Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, sygn. 306); *Ocena aktualnego stanu szkolnictwa wyższego w Polsce*, marzec 1972, s. 6-7, 20, mszp. (Archiwum Ministerstwa Oświaty – zespół Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – Departament Planowania i Finansowania, sygn. 179/7); S.M. Zawadzki, *Przestrzenne aspekty rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego w perspektywie do roku 1990*, „Życie Szkoły Wyższej” 1975, nr 9, s. 135-137; J. Kluczyński, *Szkolnictwo wyższe w czterdziestolecu Polski Ludowej*, PWN, Warszawa-Kraków 1986, s. 56; K. Popiński, *Rola edukacji na poziomie wyższym ...*, s. 251-253 (tab. 4).

narodowym, a także zapewnienie terenów pod rozbudowę oraz wykonawców inwestycyjnych. W procesie dydaktycznym uczelnie zatrudniały również wysoko kwalifikowanych pracowników lokalnej administracji, gospodarki i kultury, którzy prowadzili przedmioty specjalistyczne. Z kolei gospodarka i administracja terenowa w pierwszej mierze zgłaszały zapotrzebowanie na odpowiednią liczbę kadr określonych przez siebie specjalności. Pod tym względem wszędzie w Polsce, poza ośrodkiem warszawskim, były z tym problemy. Istniało również zapotrzebowanie na prace naukowe rozwiązujące problemy gospodarcze czy doradztwo dla administracji terenowej i podległych jej instytucji⁵.

Terenowe punkty konsultacyjne organizowane były przez szkoły wyższe i zakłady pracy w celu udzielenia pomocy w nauce słuchaczom studiów dla pracujących w miejscu lub w pobliżu miejsca zamieszkania. Miały być ośrodkami zbiorowych konsultacji studentów z dojeżdżającymi z uczelni pracownikami naukowymi, praktycznie zaś od początku ich funkcjonowania prowadzono w nich normalne zajęcia dydaktyczne. Racjonalnie rozbudowana sieć punktów konsultacyjnych przyczynić się miała do wyeliminowania niezmiernie uciążliwych dojazdów, kwaterunków, a przez to zwiększyć efektywność studiów zaocznych i obniżyć społeczne koszty ich prowadzenia. Władze terenowe widziały często powołanie punktu konsultacyjnego jako punkt wyjścia do stworzenia pełnej uczelni podnoszącej rangę danego miasta i były bardzo chętnie przez nie widziane. Przede wszystkim punkty przyczyniały się do zaspokojenia potrzeb kadrowych na danym terenie. Pierwsze punkty konsultacyjne powołano w latach 1957-1958. Początkowo zlokalizowano je głównie w większych miastach, a ich liczba w skali całej Polski nieznacznie przekroczyła 20. Szybzy rozwój punktów nastąpił w latach 1964-1966. W końcu 1965 r. działało już 120 punktów konsultacyjnych uczelni podległych Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego zlokalizowanych w 80 miejscowościach, z których korzystało ok. 23% ogółu studentów zaocznych. Rok później, gdy liczba punktów wzrosła do 147, najwięcej, bo 70 punktów prowadziły uczelnie techniczne, następne 40 punktów uniwersytety, 20 – wyższe szkoły ekonomiczne, 7 – rolnicze, 7 – wychowania fizycznego i 3 pedagogiczne. Pod względem rozmieszczenia na terenie kraju występowały nadal duże różnice. Największa ich koncentracja miała miejsce w województwach południowych i zachodnich (zwłaszcza wrocławskim i katowickim), najmniej w północnych i wschodnich. W zasadzie mieściły się w większości średnich i wielu małych miejscowościach. W drugiej połowie lat 70. działało 130-140 punktów, a naukę pobierało w nich około 20 tys. studentów. Od 1982 r. liczba punktów zaczęła szybko spadać. W 1987 r. w 40 punktach naukę pobierało już tylko 2805 studentów. Nauka w punktach konsultacyjnych była dość zróżnicowana kierunkowo, choć przeważały kierunki ścisłe, techniczne i nauczycielskie. Miały zdecydowanie teoretyczny charakter,

⁵ A. Fajerek, *Formy współpracy szkoły wyższej z władzami terenowymi*, „Życie Szkoły Wyższej” 1969, nr 5, s. 58-63.

gdyż ich wyposażenie techniczne było bardzo skromne. Część ćwiczeniowo-praktyczna zajęć odbywać się musiała często na uczelniach macierzystych⁶.

Szybki rozwój sieci punktów konsultacyjnych, które były pierwszą formą zamiejscowych ośrodków dydaktycznych, dokonywał się w pierwszych latach w sposób spontaniczny. Punkty różniły się pod względem wymiaru godzin prowadzonych zajęć i lat, na których te zajęcia prowadzono, form organizacyjnych, sposobu finansowania zajęć prowadzonych przez pracowników naukowych dojeżdżających do punktu itp. Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z 6 sierpnia 1964 r. przyczyniło się do ujednoczenia pracy punktów⁷.

Zjawiskiem charakterystycznym dla rozwoju sieci szkolnictwa wyższego w PRL było głębokie zróżnicowanie wśród tworzących go jednostek samodzielnych pod względem liczby studentów, kadry nauczającej, zwłaszcza samodzielnych pracowników, wyposażenia aparaturowego, zaplecza informacyjnego (biblioteki, archiwa), technicznego (laboratoria, warsztaty). Mimo zróżnicowania kolejne ustawy o szkolnictwie wyższym założyły unifikację funkcji realizowanych przez jednostki, niezależnie od ich potencjału i uwarunkowań działalności. Konsekwencją tego było przyjęcie przez ministerstwo nadzorujące szkolnictwo wyższe takich samych kryteriów oceny w stosunku do szkół zlokalizowanych zarówno w ośrodkach głównych, jak i na głębokiej prowincji. Było to dla tych ostatnich mniej dokuczliwe, gdy działały czynniki stymulujące ich powstanie i rozwój. W latach 70. należały do nich napór na studia roczników wyżu demograficznego, zapowiedzi upowszechnienia szkolnictwa średniego, prognozy wzrastającego zapotrzebowania gospodarki narodowej na kadre z wyższym wykształceniem powstałe zarówno na szczeblu regionalnym, jak i na szczeblu centralnym, aspiracje władz lokalnych do posiadania na swoim terenie szkół wyższych jako czynnika nobilitującego władzę i miejscowe społeczeństwo. Na początku lat 80. działanie tych czynników bardzo osłabło lub nawet w ogóle ustało⁸.

W 1975 r. Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki przyznało prawo do kształcenia na poziomie magisterskim wszystkim uczelniom podległym resortowi. Od schyłku lat 70. powstał więc system jednolitego, jednostopniowego szkolnictwa wyższego. Studia zawodowe zostały ograniczone do form przeznaczonych dla pracujących, a wymiar tych studiów zmniejszył się znacznie. Pod koniec lat 70. ujawniły się bardzo krytyczne opinie na temat jakości nauczania w mniejszych i zamiejscowych ośrodkach szkolnictwa wyższego. Było to powodem odpowiednich zapisów ustawy o szkolnictwie wyższym z 4 maja 1982 r., które tworzyły podstawę formalną do zdecydowanego ograniczenia struktur uczelni wyższych w terenie, którego efektywność zamierzano zwiększyć przez koncentrację⁹.

⁶ J. Lepich, *Sieć punktów konsultacyjnych szkół wyższych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1967, nr 9, s. 108-112; K. Popiński, *Rola edukacji na poziomie wyższym ...*, s. 253-254 (tab. 5).

⁷ J. Lepich, *Badania nad działalnością punktów konsultacyjnych WSE*, „Życie Szkoły Wyższej” 1966, nr 4, s. 142-145.

⁸ M. Portalski, *Regionalna szkoła wyższa i jej funkcje (próba zarysowania modelu)*, „Życie Szkoły Wyższej” 1987, nr 1, s. 3941.

⁹ M. Portalski, wyd. cyt., s. 45.

W wyniku podjętych działań, w ciągu kilku następnych lat do 7 ograniczono liczbę filii. Zlikwidowano również 3 wydziały i 5 oddziałów zamiejscowych. Punktów konsultacyjnych, których w 1978 r. było jeszcze 114, w 1985 r. zostało już tylko 29. Wspomniana ustawa stanowiła o konieczności przekształcenia dotychczasowych filii w wydziały zamiejscowe lub ich likwidacji. Jednak polityka ta nie została w pełni zrealizowana, a nowelizacja z 25 lipca 1985 r. utrzymała filie jako jednostki zamiejscowe. Dążenia do optymalizacji napotykały rozmaite problemy, które dostrzegano w: uwarunkowaniach historycznych wpływających na kształt sieci i struktury szkolnictwa wyższego, a zwłaszcza w nierównomiernym rozwoju poszczególnych obszarów kraju, błędach planistycznych i decyzyjnych popełnianych mimo, jak konstatowano z goryczą, istnienia w czasach PRL „sprzyjających warunków do planowego, centralnego kształtowania polityki w tym zakresie”, niedostatku kadr dla szkolnictwa wyższego o najwyższej kwalifikacjach naukowych, braku środków finansowych oraz bardzo wysokiej dynamice zmian społeczno-gospodarczych i aspiracji ludności. Wszystko to obnażało niedostosowanie rozwoju sieci i struktury szkolnictwa wyższego do potrzeb oraz ich słabą zdolność adaptacyjną¹⁰.

Kryzys ekonomiczny lat 80. zahamował rozwój zamiejscowych ośrodków nauczania. Spadła wówczas liczba chętnych kandydatów na studia zaoczne, które w ówczesnych warunkach nie przynosiły specjalnej poprawy statusu zawodowego czy społecznego. Pograżone w narastających problemach finansowych uczelnie z coraz większym trudem dźwigały na sobie obowiązek „niesienia kaganka oświaty” w Polsce „powiatowej”. Znajdywały zresztą w tym coraz mniejsze wsparcie władz administracyjnych oraz zakładów pracy. Zakłady wspierały wcześniej finansowo i sprzętowo punkty konsultacyjne oraz pokrywały koszty kształcenia swoich pracowników podejmujących w nich studia. Koszty ponoszone z tego tytułu tylko w znikomym procencie przybierały formę realnych i stosunkowo łatwych do uchwylenia wydatków. Kiedy skończył się nacisk administracyjny, a kondycja zakładów w latach pogłębiającego się kryzysu gwałtownie się pogorszyła, nie widząc bezpośrednich korzyści dla siebie, zrezygnowały one ze świadczenia na rzecz szkolnictwa wyższego w szybkim tempie i gremialnie¹¹.

3. Ogólny zarys funkcjonowania zamiejscowych ośrodków nauczania na Dolnym Śląsku

Powyższe obserwacje znajdują także swoje potwierdzenie w rozwoju pozawrocławskich struktur szkolnictwa wyższego na Dolnym Śląsku. Wprawdzie przed 1989 r. nie powstała poza stolicą regionu żadna inna samodzielna szkoła wyższa, jednak od

¹⁰ S.L. Jaworski, *Propozycja zmian metody optymalizacji rozwoju, struktury i sieci szkół wyższych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1986, nr 1, s. 15-16.

¹¹ J. Kwaśniewski, *W sprawie wydatków zakładów pracy na studia dla pracujących*, „Życie Szkoły Wyższej” 1967, nr 9, s. 126-133.

początku lat 60. rozbudowana została dość gęsta sieć zamiejscowych punktów nauczania mająca sprzyjać rozwojowi studiów dla pracujących. Początkowo były to punkty konsultacyjne uczelni wrocławskich powstałe w kilkunastu dolnośląskich miejscowościach, a także na terenie Opolszczyzny, Ziemi Lubuskiej oraz w innych sąsiednich regionach. Ponieważ dane statystyczne na ten temat zaczęto publikować dopiero od 1969 r., pierwsze zbiorcze wyniki tej akcji możemy poznać dzięki niepublikowanemu opracowaniu przygotowanemu dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR we Wrocławiu w 1965 r. Według podanych tam informacji do końca 1964 r. powstało 12 punktów konsultacyjnych uczelni wrocławskich, w tym Wyższej Szkoły Ekonomicznej (Jelenia Góra, Legnica), Politechniki Wrocławskiej (Jelenia Góra, Świdnica, Dzierżonów, Wałbrzych, Legnica, Zgorzelec, Bielawa), Wyższej Szkoły Rolniczej (Toporów – woj. zielonogórskie) oraz Uniwersytetu Wrocławskiego (Studium Administracyjne Wydziału Prawa w Opolu)¹².

Rezultatów osiągniętych w dziedzinie rozbudowy terenowych struktur szkolnictwa wyższego nie uznawano jeszcze w drugiej połowie lat 60. za wystarczające. W lutym 1967 r. odbyło się posiedzenie Rady Naukowo-Technicznej przy Komitecie Wojewódzkim PZPR we Wrocławiu. Poświęcone było ocenie zaplecza naukowo-technicznego przemysłu dolnośląskiego. Stwierdzono na nim m.in., że dla uzyskania odpowiedniej ilości wykwalifikowanych kadr, oprócz maksymalnej pomocy finansowej, a szczególnie inwestycyjnej, szkołom wyższym ze strony ministerstwa oraz przemysłu potrzebne jest również „śmiałe eksperymentowanie w zakresie umasowienia szkolenia kadr z wyższym wykształceniem”. Zakładano, iż doświadczenia związane z działalnością funkcjonujących już punktów konsultacyjnych powinny pozwolić na otrzymanie informacji na temat planowania przestrzennego placówek naukowo-dydaktycznych w mikroregionach gospodarczych¹³.

W styczniu 1968 r. KW PZPR we Wrocławiu dokonał analizy efektów realizacji uchwał Plenum KW z czerwca 1966 r. w sprawie niektórych węzłowych problemów szkolnictwa wyższego we Wrocławiu. Stwierdzono wówczas, że określone potrzeby kadrowe gospodarki i kultury regionu spowodowały uruchomienie nowych kierunków studiów, zwiększenie limitów przyjęć na niektóre kierunki studiów dziennych, rozwój studiów dla pracujących, a także studiów podyplomowych. W ramach rozwoju studiów dla pracujących uruchomiono nowe punkty konsultacyjne studiów zaocznych. Pozytywnie postrzegano zwłaszcza działania prowadzone przez politechnikę i Wyższą Szkołę Ekonomiczną. Uczelnie te prowadziły już w sumie kilkanaście

¹² *Szkolnictwo wyższe i nauka. Ogólna charakterystyka wrocławskiego środowiska naukowego i wyższych uczelni*, 1965, s. 1, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – Wydział Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – *Informacje o różnych problemach Szkolnictwa Wyższego 1953-1974*, sygn. 74/XVIII/13).

¹³ *Zaplecze naukowo-techniczne przemysłu dolnośląskiego. Wnioski z posiedzenia Rady Naukowo-Technicznej przy Komitecie Wojewódzkim PZPR we Wrocławiu odbytego w dniu 15.02.1967 r.*, s. 6-7, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – Wydział Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – *Informacje o różnych problemach szkolnictwa wyższego 1953-1974*, sygn. 74/XVIII/13).

punktów konsultacyjnych w przemysłowych ośrodkach województwa. Opracowywały również projekty nowego ich rozmieszczenia oraz otwarcia filii prowadzących także studia dzienne. Skrytykowano natomiast uniwersytet i Wyższą Szkołę Rolniczą, które nie wykazywały dostatecznej inicjatywy w zakresie uruchomienia punktów konsultacyjnych i nie miały planu rozwoju i usprawnienia studiów dla pracujących. W zakresie poprawy bazy dla studiów zobligowano powiatowe rady narodowe i zakłady pracy województwa do zwiększenia środków finansowych na rzecz działalności punktów konsultacyjnych uczelni w terenie¹⁴.

Na początku lat 70. część z punktów konsultacyjnych na Dolnym Śląsku przekształcono w zamiejscowe oddziały i filie. O ile punkty liczyły średnio po kilkudziesięciu studentów zaocznych, o tyle nowe jednostki zamiejscowe miały już nawet po kilkuset słuchaczy studiujących w trybie dziennym, wieczorowym i zaocznym. W ramach tej centralizacji mniejsza liczba większych filii i wydziałów zastąpiła większą liczbę małych punktów konsultacyjnych. Część najlepiej wyposażonych filii oferowała nawet możliwość odbycia pełnego cyklu studiów, z uzyskaniem dyplomu inżynierskiego włącznie. W większości jednak wypadków dominujący był system, w którym po ukończeniu 2-3 lat nauki finalizowano studia na uczelni macierzystej we Wrocławiu.

Na początku czerwca 1973 r. odbyło się IX plenum KC PZPR poświęcone zapewnieniu gospodarce narodowej kadr z wyższym wykształceniem. Dwa tygodnie później miało miejsce plenarne posiedzenie KW PZPR we Wrocławiu, które analizowało ten problem z punktu widzenia potrzeb Dolnego Śląska. Skonstatowano wówczas istniejący poważny niedobór pracowników z wyższym wykształceniem występujący w części powiatów dolnośląskich, w tym stosunkowo wysoko uprzemysłowionych powiatów sudeckich. Działo się tak, mimo że ośrodek wrocławski zajmował trzecią lokatę w kraju pod względem liczby kształconych studentów. Województwo wrocławskie zajmowało ostatnie miejsce pod względem nasycenia gospodarki kadrami z wyższym wykształceniem. Dla poprawy sytuacji zdecydowano o zobowiązaniu uczelni do zwiększenia liczby studiujących, a zakładów pracy i administracji lokalnej do intensyfikacji starań o przyciągnięcie absolwentów szkół wyższych do pracy na swoim terenie przez atrakcyjną ofertę płacową i mieszkaniową. Zabezpieczeniu kadrowemu miała służyć także rozbudowa zamiejscowych filii Politechniki Wrocławskiej oraz Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Wałbrzychu, Legnicy, Kłodzku, Świdnicy i w Jeleniej Górze¹⁵.

¹⁴ *Informacja o realizacji uchwały Plenum Komitetu Wojewódzkiego PZPR z czerwca 1966 r. w sprawie niektórych węzłowych problemów szkolnictwa wyższego we Wrocławiu*, styczeń 1968, s. 2-3, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – Wydział Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – *Informacje o szkolnictwie wyższym – baza lokalowa 1964-1970*, sygn. 74/XVIII/25).

¹⁵ *Przemówienie I Sekretarza KW PZPR na plenarnym posiedzeniu KW w sprawie zapewnienia gospodarce Dolnego Śląska kadr z wyższym wykształceniem w dniu 30.06.1973 r.*, s. 9-11, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – Wydział Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – *Informacje o różnych problemach szkolnictwa wyższego 1953-1974*, sygn. 74/XVIII/13).

Tabela 1. Zamiejscowe jednostki uczelni wyższych Wrocławia w latach 1968-1989 ogółem*

Rok akademicki	Zamiejscowe punkty konsultacyjne (liczba punktów/ liczba studentów)	Filie, wydziały i oddziały zamiejscowe (liczba jednostek/ liczba studentów)	Razem studentów
1968/1969	16 (1902)	0	1902
1969/1970	14 (1584)	0	1584
1970/1971	13 (1414)	0	1414
1971/1972	11 (1409)	5 (906 / b. d.)	2274
1972/1973	9 (1233)	5 (1087 / b. d.)	2476
1973/1974	10 (1669)	5 (1294 / b. d.)	2581
1975/1976	11 (2560)	3 (1084 / 512 / 162)	4084
1977/1978	11 (2031)	6 (1529 / 992 / 256)	4808
1978/1979	10 (1734)	6 (1382 / 932 / 247)	4295
1979/1980	9 (1638)	6 (1389 / 750 / 216)	3993
1980/1981	9 (1789)	6 (1452 / 699 / 225)	4165
1981/1982	9 (1379)	6 (1286 / 499 / 208)	3500
1983/1984	5 (589)	4 (1162 / 271 / 217)	2231
1984/1985	4 (267)	5 (1131 / 207 / 263)	1838
1985/1986	4 (323)	6 (1081 / 159 / 576)	2118
1986/1987	3 (256)	6 (1020 / 87 / 771)	2134
1987/1988	3 (303)	6 (1022 / 93 / 976)	2394
1988/1989	3 (391)	6 (965 / 44 / 923)	2323
1989/1990	3 (381)	6 (1117 / 20 / 1015)	2344

* Tabela ilustruje ewolucję liczby, rozmiarów (przez liczebność studentów) oraz formy organizacyjnej zamiejscowych jednostek uczelni wyższych Wrocławia, począwszy od roku akademickiego 1968/1969 r. (kiedy rozpoczęto publikację zbiorczych danych statystycznych na ten temat). Na podstawie zamieszczonych danych można prześledzić stopniowy spadek znaczenia punktów konsultacyjnych jako pierwszej zamiejscowej formy organizacyjnej na rzecz tworzonych od początku lat 70. zdecydowanie większych i lepiej wyposażonych oraz bardziej samodzielnych filii i oddziałów. Rozmiary tych ostatnich osiągają swoje apogeum, podobnie jak całe szkolnictwo wyższe, ok. 1977 r. Później liczba ich studentów szybko się zmniejszyła o blisko połowę.

Źródła: Rocznik Statystyczny Wrocławia 1968-1989, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu 1969-1990.

Działania na rzecz nasycenia gospodarki narodowej kadrą z wyższym wykształceniem na terenie Dolnego Śląska pod koniec lat 70. nadal nie przynosiły oczekiwanych efektów. Przyznając to, wojewódzka instancja partyjna tłumaczyła ten stan „ogromnym przyspieszeniem tempa rozwoju kraju w obecnym dziesięcioleciu”. W 1979 r. w trakcie posiedzenia Komitetu Wojewódzkiego PZPR we Wrocławiu Michał Roszczewski nie odnosił się nawet do niedoborów kadrowych, ale podkre-

Tabela 2. Lokalizacja punktów konsultacyjnych uczelni wrocławskich wraz z liczbą studentów*

Lokalizacja	1968/1969	1972/1973	1977/1978	1983/1984	1989/1990
1	2	3	4	5	6
Bielawa	67	21	0	0	0
Politechnika Wrocławska	67	21	0	0	0
Dzierżoniów	82	0	82	0	0
Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	82	0	82	0	0
Jelcz	64	18	0	0	0
Politechnika Wrocławska	64	18	0	0	0
Jelenia Góra	336	178	294	179	78
Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	124	129	0	0	0
Politechnika Wrocławska	171	49	0	0	0
Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego/ Akademia Wychowania Fizycznego	41	0	294	179	0
Uniwersytet Wrocławski	0	0	0	0	78
Kłodzko	30	0	0	0	0
Politechnika Wrocławska	30	0	0	0	0
Legnica	359	161	282	0	0
Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	96	161	78	0	0
Politechnika Wrocławska	263	0	0	0	0
Uniwersytet Wrocławski	0	0	204	0	0
Łosiów	200	0	0	208	192
WSR/AR	200	0	0	208	192
Oleśnica	22	0	0	0	0
Politechnika Wrocławska	22	0	0	0	0
Opole	412	463	372	0	0
Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	128	142	108	0	0
Uniwersytet Wrocławski	284	321	264	0	0
Świdnica	65	20	0	49	0
Politechnika Wrocławska	65	20	0	0	0
Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	0	0	0	49	0

Tabela 2, cd.

1	2	3	4	5	6
Toporów	251	257	295	78	0
Wyższa Szkoła Rolnicza/ Akademia Rolnicza	251	257	295	78	0
Wałbrzych	357	173	389	75	111
Politechnika Wrocławska	263	0	0	0	0
Uniwersytet Wrocławski	94	173	389	75	111
Razem	2223	1291	1714	589	381

* Tabela ilustruje lokalizację punktów konsultacyjnych poszczególnych uczelni wrocławskich na terenie Dolnego Śląska w latach 1968-1989. Zamieszczone dane pokazują, iż generalnej tendencji spadku liczby ich studentów towarzyszyła likwidacja punktów w mniejszych miejscowościach regionu. W latach 80. funkcjonowały one, poza szczególnie przypadkiem Akademii Rolniczej, już tylko w największych (poza Wrocławiem) miastach Dolnego Śląska, pełniących funkcje siedzib władz wojewódzkich (Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych). Akademia Ekonomiczna oraz Akademia Wychowania Fizycznego zrezygnowały w latach 80. w ogóle z prowadzenia punktów konsultacyjnych (przekształcając je w filie), a Uniwersytet Wrocławski ograniczył ich prowadzenie do rozmiarów symbolicznych.

Źródła: Rocznik Statystyczny Wrocławia 1968-1989, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu 1969-1990.

ślał, że działalność naukowo-badawcza i kulturotwórcza wrocławskich uczelni nie ogranicza się tylko do terenu miasta Wrocławia i województwa wrocławskiego, ale obejmuje swym zasięgiem także sąsiednie województwa. Przykładem takiej właśnie działalności miały być według niego prace naukowo-badawcze prowadzone w województwie legnickim, jeleniogórskim i wałbrzyskim oraz działalność filii i punktów konsultacyjnych uczelni wrocławskich w Jeleniej Górze, Kłodzku, Legnicy, Wałbrzychu i Świdnicy¹⁶.

4. Zamiejscowe ośrodki nauczania poszczególnych uczelni wrocławskich

Największy wysiłek w zakresie organizacji zamiejscowych punktów konsultacyjnych, filii i ośrodków od samego początku podejmowała Politechnika Wrocławska. Uczelnia otworzyła w latach 60. punkty konsultacyjne w wielu większych miastach ówczesnego województwa wrocławskiego. Odbywały się tam wykłady, ćwiczenia audytorijne i konsultacje dla słuchaczy studiów zaocznych. Po doświadczeniach pierwszych lat działalności studiów zaocznych uznano, że dla kierunków technicz-

¹⁶ M. Roszczewski, *Doskonalenie pracy szkół wyższych Wrocławia*, 1979 r., s. 7, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – rozsyp – *Informacje i opracowania dotyczące szkół wyższych Wrocławia*, 1979, sygn. 403); *Charakterystyka szkół wyższych miasta Wrocławia*, 1979 r., mszp., s. 1-2 – załącznik do referatu M. Roszczewskiego.

nych efektywniejszą formą kształcenia są studia wieczorowe, na których zajęcia prowadzone są trzy razy w tygodniu. Taka zmiana w praktyce uniemożliwiłaby jednak podejmowanie studiów osobom spoza Wrocławia i jego najbliższych okolic. Stało się to przesłanką do utworzenia ośrodków filialnych w rejonach uprzemysłowionych, odczuwających brak fachowców z wyższym wykształceniem technicznym. Wiosną 1968 r. Politechnika Wrocławska miała już 22 punkty konsultacyjne przeznaczone dla słuchaczy różnych lat i specjalności. 9 z tych punktów usytuowanych w Bielawie, Jelczu, Jeleniej Górze, Kamiennej Górze, Kłodzku, Legnicy, Oleśnicy, Świdnicy oraz w Wałbrzychu przeznaczonych było dla studentów dwóch pierwszych lat studiów obejmujących zagadnienia ogólnotechniczne. W Wałbrzychu znajdował się ponadto dodatkowo drugi punkt przeznaczony dla studentów trzeciego roku Wydziału Budownictwa Lądowego, zaś w Legnicy, Jeleniej Górze i ponownie w Wałbrzychu także dla studentów Wydziału Elektrycznego. Wydział Mechaniczny miał swoje punkty konsultacyjne w Bielawie, Jelczu, Jeleniej Górze, Legnicy, Świdnicy oraz w Wałbrzychu¹⁷.

Punkt konsultacyjny studiów zaocznych Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze zorganizowano z inicjatywy władz terenowych i kilku większych zakładów pracy w 1963 r. Patronat nad punktem objęła Fabryka Maszyn Papierniczych „Fampa” w Cieplicach Śląskich, a koszty jej utrzymania ponosiły jednostki kierujące swoich pracowników na studia. W pierwszym roku działalności jego siedzibą był budynek Szkoły Podstawowej nr 2 w Jeleniej Górze przy ul. Armii Czerwonej 8, a następnie dotychczasowa siedziba liceum ogólnokształcącego. Nauka prowadzona była na kierunkach: mechanicznym, elektronicznym i łączności. Egzamininy odbywały się w siedzibie głównej Politechniki Wrocławskiej. Liczba studentów punktu oscylowała od kilkudziesięciu do około dwustu. W 1966 r. zrezygnowano z kierunku łączność na rzecz wprowadzenia kierunku ogólnotechnicznego i elektronicznego. W ciągu jednego roku, tj. 1968/1969, funkcjonowało budownictwo lądowe i górnictwo. Dalszy rozwój nauczania w punkcie utrudniały brak odpowiedniej bazy lokalowej, a zwłaszcza gabinetów, laboratoriów specjalistycznych oraz aparatury, niezbędnych do prowadzenia nauczania na odpowiednim poziomie. Począwszy od roku 1970/1971 w ramach reformy studiów dla pracujących, zlikwidowano stopniowo studia zaoczne, wprowadzając w ich miejsce studia wieczorowe. Polityka zastępowania punktów konsultacyjnych przez mniejszą liczbę, lepiej wyposażonych filii doprowadziła do stopniowego wygaszania działalności punktu w Jeleniej Górze¹⁸.

1 października 1976 r. uruchomiono w jego miejsce filię Politechniki Wrocławskiej w Jeleniej Górze z siedzibą w pałacu Schaffgotschów w Cieplicach Zdroju przy

¹⁷ M. Burak, K. Dackiewicz, P. Regiel, *Wrocławskie uczelnie techniczne 1910-2010*, Muzeum Architektury we Wrocławiu, Wrocław 2010, s. 312-315, 395; także: *Księga Jubileuszowa 30-lecia Filii Politechniki Wrocławskiej w Wałbrzychu...; 40-lecie Politechniki Wrocławskiej w Legnicy 1969-2009*, oprac. J. Matuszewski, Legnica 2009.

¹⁸ T. Borys, *Nauka i szkolnictwo wyższe*, [w:] *Jelenia Góra. Zarys rozwoju miasta*, red. Z. Kwaśny, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1989, s. 439-441.

Tabela 3. Zamiejscowe filie, oddziały i wydziały uczelni wyższych Wrocławia w latach 1971-1989 z wyszczególnieniem liczby studentów ogółem oraz z podziałem na tryb studiów (dzienny/wieczorowy/zaoczny)*

Jednostka pozawrocławska	1971/1972	1975/1976	1977/1978	1980/1981	1985/1986	1989/1990
Jelenia Góra (razem)	403	725 (563/0/162)	1046 (660/130/256)	1119 (766/128/225)	1087 (673/44/370)	1415 (721/20/674)
Filia Wydział Wyższej Szkoły Ekonomicznej/Akademii Ekonomicznej	403	725 (563/0/162)	813 (557/0/256)	816 (591/0/225)	689 (569/0/120)	854 (612/0/242)
Filia Politechniki Wrocławskiej	0	0	233 (103/130/0)	303 (175/128/0)	176 (104/44/28)	139 (109/20/10)
Filia Akademii Wychowania Fizycznego	0	0	0	0	222 (0/0/222)	422 (0/0/422)
Legnica (razem)	194	463 (248/215/0)	415 (226/189/0)	296 (158/138/0)	306 (147/33/126)	420 (150/0/270)
Filia Politechniki Wrocławskiej	194	463 (248/215/0)	415 (226/189/0)	296 (158/138/0)	200 (147/33/20)	244 (150/0/94)
Filia Uniwersytetu Wrocławskiego	0	0	0	0	106 (0/0/106)	176 (0/0/176)
Kłodzko (razem)	54	b. d.	323 (205/118/0)	255 (162/93/0)	0	0
Filia Politechniki Wrocławskiej	54	b. d.	323 (205/118/0)	255 (162/93/0)	0	0
Świdnica (razem)	56	b. d.	494 (221/273/0)	324 (169/155/0)	0	0
Filia Politechniki Wrocławskiej	56	b. d.	494 (221/273/0)	324 (169/155/0)	0	0
Wałbrzych (razem)	199	570 (273/297/0)	499 (217/ 282/0)	382 (197/185/0)	423 (261/82/80)	317 (246/0/71)
Filia Politechniki Wrocławskiej	199	570 (273/297/0)	499 (217/ 282/0)	382 (197/185/0)	423 (261/82/80)	317 (246/0/71)

* Tabela ilustruje lokalizację oraz ewolucję liczby studentów filii i oddziałów uczelni wrocławskich na terenie Dolnego Śląska. Stanowiły one w latach 70. główną formę organizacyjną zamiejscowych jednostek wrocławskich uczelni. Charakterystyczne jest, że tylko w wypadku jeleniogórskiej filii/oddziału/wydziału Akademii Ekonomicznej można mówić o względnie systematycznym rozwoju organizacyjnym i liczebnym. Filie Politechniki Wrocławskiej po okresie rozwoju do 1977 r. w następnych latach przeżywały spadek liczby studentów, zahamowany dopiero u schyłku następnej dekady. W ramach konsolidacji zlikwidowano jednak filie politechniki w Świdnicy i Kłodzku. Poza wymienionymi uczelniami pojedyncze filie założone zostały także przez Akademię Wychowania Fizycznego i Uniwersytet Wrocławski. Chociaż tworzenie filii było formą konsolidacji zamiejscowych jednostek szkół wyższych, to nie sposób nie zauważyć, że nawet w wypadku przodującej pod względem liczby filii oraz liczby studentów Jeleniej Góry nie doszło przed 1989 r. do powstania lokalnych ośrodków szkolnictwa wyższego. Filie przetrwały, ale ich rozmiary bardzo ograniczały pełnienie przez nie poważniejszej funkcji w systemie kształcenia kadr na poziomie wyższym dla potrzeb regionu.

Źródła: Rocznik Statystyczny Wrocławia 1972-1989, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu 1971-1990.

pl. Piastowskim 27. Formalne jej powołanie nastąpiło 15 lutego 1977 r. Nauczanie prowadzono w specjalnościach: elektrotechnika (w ramach wydziału elektrycznego), maszyny robocze ciężkie i obróbka narzędzi oraz technologia budowy maszyn (w ramach wydziału mechanicznego). Na semestr wstępny przyjęto ponad 80 studentów skierowanych przez zakłady pracy województwa jeleniogórskiego. Studia w trybie dziennym odbywały się w ramach studium podstawowego do trzeciego roku włącznie. Studia specjalistyczne odbywały się już w uczelni macierzystej we Wrocławiu. Studia wieczorowe prowadzone były w pełnym czteroipółletnim cyklu kształcenia, z możliwością uzyskania dyplomu inżyniera w filii. W roku akademickim 1984/1985 uruchomiono studia na kierunkach elektrotechnika i mechanika. Wśród ok. 300 studentów połowa kształciła się w trybie dziennym, a połowa w wieczorowym. Zajęcia dydaktyczne prowadziło ok. 50 nauczycieli akademickich, w tym 7 na stałe mieszkających w Jeleniej Górze. Do 1986 r. naukę w filii ukończyło przeszło 400 osób. Do powstania i rozwoju filii przyczyniły się zakłady skupione w Społecznej Radzie Filii: Fabryka Maszyn Papierniczych „Fampa”, Dolnośląska Fabryka Maszyn, Zakłady Chemiczne „Celwiskoza”, ZNK Lubań Śląski, Jeleniogórskie Zakłady Optyczne, Jeleniogórskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa”, PP Uzdrowisko „Cieplice”. Do filii, obok obiektu głównego, dołączyły także: budynek hotelowo-mieszkalny, budynek mieszkalny, laboratorium chemii (z którego korzystają także uczniowie II LO w Cieplicach, którym filia się opiekuje), budynek garażowo-hotelowy, hala maszyn (gdzie znajduje się laboratorium obróbki skrawaniem, obróbki plastycznej oraz spawalnictwa) i hala sportowa (użytkowana wspólnie z Państwowym Przedsiębiorstwem Uzdrowisko „Cieplice” i TKKF). Służył przede wszystkim studentom z Jeleniej Góry i Kotliny Jeleniogórskiej. Dla studentów przyjezdnych oferowane były miejsca w domu studenckim „Sublokator”. Istniały dwa kluby studenckie, gdzie odbywały się m.in. imprezy cykliczne. W filii do końca lat 80. studiowali studenci Wydziałów Elektrycznego i Mechanicznego¹⁹.

Zainteresowanie miejscowego środowiska inżynierskiego, administracji i społeczeństwa problemami ochrony walorów przyrodniczych zaowocowało w 1974 r. powołaniem przez Politechnikę Wrocławską Zakładu Badawczo-Wdrożeniowego Instytutu Inżynierii Ochrony Środowiska w Jeleniej Górze, pierwszej tego typu placówki w kraju. Obszarem objętym monitoringiem przez zakład był pas Sudetów – od Turoszowa po Kotlinę Kłodzką. W połowie lat 80. zatrudnił ok. 100 pracowników, w ponad 1/3 naukowo-badawczych. Prowadził liczące się w skali międzynarodowej badania stosowane w zakresie chemii ekosystemów i bioinżynierii²⁰.

W 1964 r. powstał punkt konsultacyjny Politechniki Wrocławskiej w Legnicy. Ulokowany był początkowo w budynku II Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Zie-

¹⁹ T. Borys, wyd. cyt., s. 441-442; M. Pawłowski, *Filia w Jeleniej Górze*, [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995*, red. R. Czoch, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995, s. 383-385; M. Burak, K. Dackiewicz, P. Regiel, wyd. cyt., s. 359; *Politechnika Wrocławska. Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny w Jeleniej Górze*, Jelenia Góra 2006.

²⁰ T. Borys, wyd. cyt., s. 442-444.

lonej 17, a następnie w siedzibie Studium Nauczycielskiego mieszczącej się w Zamku Piastowskim. Z dniem 1 marca 1969 r. punkt konsultacyjny został przekształcony formalnie w filię, która rozpoczęła *de facto* działalność już w październiku 1968 r. Od tego momentu wszystkie zajęcia dla studentów zaocznych i wieczorowych odbywały się w Legnicy. Filia politechniki została ulokowana w budynku po zlikwidowanym III Liceum Ogólnokształcącym przy ul. Rewolucji Październikowej 32 (obecnie Senatorskiej). W następnym roku do filii legnickiej dołączono filię lubińską. W roku akademickim 1976/1977 filia przeprowadziła się zamiennie do nowego, większego budynku Szkoły Podstawowej nr 5 przy ul. Batorego 8, przekazanego przez władze miasta. Powstały wtedy laboratoria: materiałów budowlanych, geotechniki, geodezji, pomiarów elektrycznych, maszyn i napędów elektrycznych, fizyki, chemii, sala studium wojskowego i dwie pracownie języków obcych. Wyposażenie tych laboratoriów możliwe było dzięki pomocy władz miasta Legnicy i wielu zakładów przemysłowych województwa legnickiego skupionych w Radzie Społecznej Filii (Huta Miedzi w Legnicy, Zakłady Mechaniczne „Legmet”, Fabryka Przewodów Nawojowych „Elpana”, Zakład Budowy Kopalń w Lubinie, Kombinat Budownictwa Ogólnego w Lubinie, Zakład Energetyczny w Legnicy, Fabryka Fortepianów i Pianin, Zakłady Kuziennicze i Fabryka Maszyn w Jaworze, Legnickie Przedsiębiorstwo Budowlane, Rejon Przewozów PKP w Legnicy oraz Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Legnicy). W 1983 r. Filia w Legnicy przejęła część wyposażenia z rozwiązanych filii w Kłodzku i Świdnicy, co umożliwiło organizację laboratorium metrologii warsztatowej. W 1988 r. utworzono pierwszą filialną pracownię komputerową²¹.

Początkowo w filii funkcjonowały oddziały terenowe Wydziałów Budownictwa i Elektroniki na studiach dziennych i wieczorowych, a także Elektrycznego i Mechanicznego. Od 1969 r. oddział terenowy Wydziału Elektroniki przekształcono w Wydział Elektryczny o specjalności automatyka oraz dołączono studia wieczorowe Wydziału Górniczego i Wydziału Mechaniczno-Energetycznego. W połowie lat 70. pozostały w Legnicy struktury dwóch Wydziałów – Budownictwa Lądowego i Elektrycznego, kształcące przez jakiś czas w trybie dziennym i wieczorowym, po 1976 r. wyłącznie na pierwszych trzech latach studiów. W latach 1976-1987 wznowiono studia wieczorowe na Wydziale Mechanicznym, a w latach 1984-1988 jednorazowo na Wydziale Mechaniczno-Energetycznym. W 1982 r. na studiach dziennych powołano trzeci wydział – Wydział Mechaniczny. W latach 1986-1992 na studiach zaocznych wznowił działalność Wydział Budownictwa Lądowego, a w latach 1987-1994 Wydział Górniczy. W filii były też prowadzone doraźnie uzupełniające studia magi-

²¹ K.J. Kostrzanowski, *Oświata i kultura w latach 1945- 1989*, [w:] *Legnica. Zarys monografii miasta*, red. S. Dąbrowski, Wrocław-Legnica 1998, DTSK Silesia, s. 538-539; H. Bartoszewicz, *Filia w Legnicy*, [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995...*, s. 386-390; B. Techmańska, *Punkty konsultacyjne i filie wrocławskich uczelni w Legnicy w latach 1960-1989*, [w:] *Alma Mater – uczelnie wyższe w życiu powojennego Wrocławia*, Kwartalnik „Pamięć i Przyszłość” 2012, nr 3, s. 45-47.

sterskie na Wydziałach Elektrycznym i Górniczym oraz studia podyplomowe na Wydziale Elektrycznym i Budownictwa Lądowego. Ponadto prowadzono kursy przygotowawcze dla kandydatów na studia dzienne i semestr zerowy dla kandydatów na studia zaoczne. Zmienna liczba studentów filii wynosiła w połowie lat 70. ponad 500, w połowie lat 80. ok. 200. Do końca roku akademickiego 1988/1989 studiowało na niej łącznie ponad 3600 słuchaczy. Do 1976 r. część pracowników naukowo-dydaktycznych mieszkała w Legnicy, później jednak większość przyjeżdżała już z Wrocławia. Studenci zamiejscowi mieszkali początkowo w internacie studium nauczycielskiego, od 1983 r. w domu studenta filii przy ul. Jordana 12 (50 miejsc). Na terenie filii działał początkowo punkt garmażeryjny, od 1977 r. w budynku przy ul. Batorego stołówka studencka i bufet pracowniczy prowadzone przez WSS „Społem”. Studenci filii prowadzili i prowadzą własne kluby studenckie, teatr, agencję fotograficzną, sekcję AZS. Charakter filii powiązany był z funkcjonowaniem przemysłu wydobywczego Zagłębia Miedziowego²².

Powiat wałbrzyski, który w latach 60. należał do najbardziej uprzemysłowionych regionów w dawnym województwie wrocławskim, miał jednocześnie spory deficyt kadry inżynierskiej. Władzom miejscowym oraz środowisku zrzeszonemu w Naczelnej Organizacji Technicznej zależało na poprawie tego stanu rzeczy i czyniono starania, których pierwszym efektem było powołanie w 1962 r. w Wałbrzychu Punktu Konsultacyjnego Wydziałów Mechanicznego i Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej. W ramach pierwszego naboru przyjęto 80 osób, z których dyplom inżynierski otrzymało ok. 60. Chociaż punkt szybko stał się liczącym się czynnikiem w rozwoju regionu wałbrzyskiego, to nie zaspokajał on jego potrzeb kadrowych. Wychodząc im naprzeciw, utworzono filię Politechniki Wrocławskiej prowadzącą studia dzienne, wieczorowe i zaoczne, tworząc możliwość kształcenia kandydatów w miejscu ich pracy i zamieszkania. Powstanie i rozwój filii wspierały zakłady pracy skupione w Społecznej Radzie Filii, w tym największe zakłady w regionie: Kopalnia Węgla Kamiennego „Wałbrzych”, Zakłady Gazownicze – Okręg Wałbrzyski, Zakłady Koksownicze „Wałbrzych”, Zakłady Energetyczne w Wałbrzychu, Zakłady Lniarskie w Walimiu, Zakłady Porcelany Stołowej „Wałbrzych”, Dolnośląskie Zakłady Naprawcze Przemysłu Węglowego w Wałbrzychu, Biuro Projektów „Separator”. Początkowo w filii prowadzone były studia na kierunkach związanych z Wydziałami: Budownictwa Lądowego, Elektrycznym i Mechanicznym. W 1982 r. rozpoczął działalność Wydział Górniczy. Na Wydziałach: Budownictwa Lądowego, Elektrycznym, Górniczym i Mechanicznym – oprócz studiów dziennych – prowadzono także studia wieczorowe i zaoczne. Incydentalnie zorganizowano także w latach 1975 i 1977 kształcenie zaoczne na Wydziale Chemicznym w specjalności „ceramika”, a także uzupełniające magisterskie na Wydziałach: Elektrycznym (1985-1988), Górniczym (1985-1988) oraz Organizacji i Zarządzania (1971-1974, 1979-1989, 1983-1985). W 1982 r. połączono filie w Wałbrzychu i Świdnicy. Liczba

²² H. Bartoszewicz, wyd. cyt., s. 386-390; B. Techmańska, wyd. cyt., s. 46-47.

studentów filii w Wałbrzychu w latach 70. wynosiła ok. 600, a w następnej dekadzie ok. 300²³.

Filia Politechniki w Kłodzku rozpoczęła działalność jesienią 1971 r. Działalność filii wspierały Dolnośląskie Zakłady Wytwórcze Aparatury Precyzyjnej FAEL z Ząbkowic Śląskich, Kłodzka Fabryka Urządzeń Technicznych, Zakłady Elektrotechniki Motoryzacyjnej w Dusznikach Zdroju, Kudowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego. Personel dydaktyczny dojeżdżał z Wrocławia, natomiast personel administracyjno-gospodarczy pochodzący z Kłodzka liczył w szczycie 36 osób zatrudnionych. Filia mieściła się w budynku otrzymanym od władz miejskich byłej szkoły zawodowej przy ul. Bohaterów Getta 22 o powierzchni 1816 m² oraz budynek mieszkalny przy ul. Okrzei 20 przeznaczony na dom studencki (76 miejsc wraz ze stołówką). Stopniowo majątek powiększał się – w 1974 r. przebudowano część budynku filii, tworząc na pierwszym piętrze aulę, na parterze Bohaterów Getta 20 utworzono bibliotekę z 14 tys. wolumenów, a w 1977 r. uzyskano od władz miasta pawilon na cele dydaktyczne o powierzchni 900 m². Filia funkcjonowała, spełniając potrzeby Ziemi Kłodzkiej i okolic. Prowadzono studia dzienne i wieczorowe na Wydziale Budownictwa Lądowego i Mechanicznego. Zajęcia dydaktyczne prowadzone były w Kłodzku, a laboratoryjne we Wrocławiu.

Studenci dzienni najpierw uczęszczali na 3-letnie studium podstawowe w Kłodzku, a przedmioty specjalizacyjne zaliczali już we Wrocławiu, gdzie bronili również pracę dyplomową. Do 1980 r. filia zorganizowała podstawowe laboratoria i pracownie. Na zajęcia dowożono ok. 60 pracowników z Wrocławia (pozostający na noc mieli do dyspozycji pokoje gościnne w akademiku). Kilkoro pracowników zamieszkało na stałe w Kłodzku, otrzymując od władz miasta mieszkania. Studenci otworzyli w 1975 r. własny klub w piwnicach domu kultury. W 1981 r. władze uczelni zdecydowały o likwidacji filii. Jej studentów przeniesiono wówczas do Wrocławia. Aparaturę i wyposażenie przejęły inne filie politechniki, a nieruchomości przekazało miastu²⁴.

Utworzenie filii Politechniki Wrocławskiej w Świdnicy poprzedzone było działalnością punktów konsultacyjnych w Dzierżoniowie, Bielawie i Świdnicy²⁵.

W końcu 1959 r. rozpoczęto starania o otwarcie punktu konsultacyjnego w Świdnicy. Wniosek do władz Politechniki Wrocławskiej skierowały dyrekcja i komitet zakładowy PZPR Zakładów Wytwórczych Aparatury Precyzyjnej „Mera – Pafal” (ZWAP). Propozycja dotyczyła dwu kierunków studiów w systemie zaocznym: elektrycznego i mechanicznego. Uzasadniając wniosek, napisano, że świdnickie zakłady pracy odczuwają niedobór wykwalifikowanej kadry, czemu nie są w stanie

²³ R. Kabat, *Filia w Wałbrzychu*, [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995...*, s. 391-393.

²⁴ B. Bałaziński, *Filia w Kłodzku*, [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995...*, s. 394-396; M. Burak, K. Dackiewicz, P. Regiel, wyd. cyt., s. 395, 397-398.

²⁵ H. Mońka, *Filia w Świdnicy*, [w:] *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995...*, s. 397.

zaradzić stypendia fundowane. Na przykład w 1959 r. na 11 ofert odpowiedziało pozytywnie jedynie 4 chętnych spośród studentów. Ponadto obserwowano odpływ osób z średnim wykształceniem technicznym do miast mających szkoły wyższe. W roku akademickim 1960/1961 uruchomiono w ZWAP w Świdnicy punkt konsultacyjny z kierunkami mechanika i elektrotechnika. W pierwszym naborze po egzaminie przyjęto 44 osoby. Tu również rekrutowano co dwa lata, a od 1964 r. corocznie. Po kilku latach zmieniono formę studiów z zaocznych na wieczorowe, poszerzono zakres studiów o nowe kierunki, podpisano umowy z kolejnymi zakładami przemysłowymi, zwiększono liczbę studentów. W ostatnich latach, 1965/1966 i 1966/1967, wprowadzono nabór na studia ogólnotechniczne, które dawały możliwość podjęcia studiów na różnych wydziałach. W 1966/1967 na mocy porozumienia politechniki ze Świdnicką Fabryką Urządzeń Przemysłowych uruchomiono w Świdnicy drugi punkt konsultacyjny – studium zaoczne w jednej z odpowiednio wyposażonych szkół świdnickich. Uruchomiono w nim studia na kierunkach mechanicznym i elektrycznym dwa razy w tygodniu w Świdnicy oraz dwa razy (w sobotę i w niedzielę) we Wrocławiu²⁶.

Punkt Konsultacyjny w Dzierżoniowie rozpoczął działalność w roku akademickim 1960/1961. Powstał na mocy porozumienia Zakładów Radiowych „Diora” oraz Politechniki Wrocławskiej. Uruchomiono wówczas studia z zakresu łączności. Przyjęto zasadę, iż dwa dni zajęć w tygodniu będą odbywać się we Wrocławiu, a dwa dni w Dzierżoniowie. „Diora” zapewniła dowóz studentów do Wrocławia i ponosiła koszt delegacji naukowo-dydaktycznych w Dzierżoniowie. W roku 1962/1963 utworzono drugi kierunek studiów – mechaniczny, przeznaczony dla pracowników „Diory”, zakładu ZWAP-18 w Ząbkowicach Śląskich oraz zakładu BFP w Bielawie (późniejszy „Bester”). Rekrutacja odbywała się co dwa lata, na przemian na kierunek łączności i kierunek mechaniczny. Każdorazowo przyjmowano 30-35 osób na pierwszy rok studiów. Do 1967 r. wydano 49 dyplomów inżynierskich²⁷.

Punkt konsultacyjny w Bielawie uruchomiono w roku 1963/1964 w porozumieniu z zakładami włókienniczymi regionu, których w powiecie świdnicko-dzierżoniowskim było wówczas łącznie 36. Program studiów w trybie zaocznym obejmował 16 godzin zajęć tygodniowo w Bielawie oraz 3 dni zajęć co dwa tygodnie we Wrocławiu. Studia ogólnotechniczne zmieniono na mechaniczną technologię włókna. Jednak tylko nieliczni studenci zdecydowali się później na kontynuację studiów w tej specjalności w Łodzi. Od roku akademickiego 1967/1968 w punkcie zaniechano rekrutacji, a w 1971 r. po utworzeniu filii w Świdnicy punkty zostały zlikwidowane²⁸.

W dniu 20 kwietnia 1971 r. władze Politechniki Wrocławskiej podpisały porozumienie z przedstawicielami Miejskiej Rady Narodowej w Świdnicy i Powiatowej Rady Narodowej w Dzierżoniowie. Władze administracyjne obu miast zobowiązały

²⁶ E. Kościak, *Miasto i jego mieszkańcy w latach 1956-1980*, [w:] *Świdnica. Zarys monografii miasta*, red. W. Korta, DTSK Silesia, Wrocław-Świdnica 1994, s. 335-336; H. Mońka, wyd. cyt., s. 397.

²⁷ H. Mońka, wyd. cyt., s. 397.

²⁸ Tamże, s. 397.

się w niej do zapewnienia stałej pomocy tworzonej filii. Podstawowym obszarem rekrutacji studentów miały być powiaty świdnicki i dzierzoniowski. Filia w Świdnicy uruchomiona w październiku 1971 r. oferowała możliwość studiów dziennych i wieczorowych na wydziałach mechanicznym i elektrycznym (elektronika przemysłowa, technologia budowy maszyn, maszyny robocze ciężkie, maszyny i technika obróbki bezwiórowej). Początkowo zajęcia odbywały się w trudnych warunkach. Brak było odpowiednich pomieszczeń na instalowanie laboratoriów oraz wielu elementów wyposażenia. Część zajęć odbywała się w związku z tym w pierwszych latach w Zakładach Elektrotechniki Motoryzacyjnej oraz na Politechnice Wrocławskiej, co nie tylko zwiększało koszty kształcenia, ale i podawało w wątpliwość sam sens tworzenia struktur pozamiejscowych. Na szczęście sytuacja ta ulegała szybkiej zmianie na lepsze. Po kilku latach filia posiadała już trzy laboratoria: fizyki, chemii i miernictwa warsztatowego. Jej siedziba mieściła się przy ul. Ofiar Oświęcimskich 3, w zaadaptowanym budynku dawnej Zasadniczej Szkoły Zawodowej Przemysłu Cukierniczego o powierzchni całkowitej 877,5 m². Łącznie przekazano teren o powierzchni 0,7 ha. Władze miejskie przekazały później dodatkowy teren o powierzchni 5 tys. m², na których wybudowano dodatkowo 2 hale laboratoryjne dla tzw. laboratoriów ciężkich i pawilon dydaktyczny z 6 salami wykładowymi i 11 pomieszczeniami seminaryjnymi. W roku 1973/1974 działały już w filii laboratoria fizyki, chemii, metrologii warsztatowej, metaloznawstwa, techniki miernictwa elektrycznego, technologii, spawalnictwa, elektrotechnologii i elektrotechniki przemysłowej oraz obróbki wiórowej umiejscowione w Zakładach Elektrotechniki Motoryzacyjnej. W połowie lat 70. z pomocą Rady Społecznej doposażono filię i utworzono kolejne laboratoria: maszyn i napędów elektrycznych, obróbki plastycznej. Poprawiono również warunki socjalne dla studentów i pracowników, z których większość przywożona była autokarem uczelnianym obsługującym również filię w Wałbrzychu. Filia współpracowała również z Politechniką Łódzką, wprowadzając specjalizację włókienniczą, która cieszyła się powodzeniem wśród słuchaczy z Bielawy. Niestety kryzys ekonomiczny lat 80. spowodował zakończenie jej działalności. Najpierw 1 października 1982 r. filia świdnicka została połączona z wałbrzyską, a dwa lata później zlikwidowana. Jej wyposażenie zostało przekazane do innych filii politechniki²⁹.

Na przełomie lat 50. i 60. kształcenie studentów zaocznych w zamiejscowych punktach konsultacyjnych podjęła **Wyższa Szkoła Ekonomiczna we Wrocławiu** (od 1974 r. **Akademia Ekonomiczna**). Prowadzono je do początku lat 80. m.in. w Opolu, Dzierżoniowie, Świdnicy, Wałbrzychu i Legnicy³⁰.

²⁹ H. Mońka, wyd. cyt., s. 397-399; E. Kościak, wyd. cyt., s. 336; M. Burak, K. Dackiewicz, P. Regiel, wyd. cyt., s. 395, 397-398.

³⁰ *Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Langego we Wrocławiu w 40-leciu Polski Ludowej*, Wrocław 1986, s. 24; *Księga 50-lecia Wydziału Inżynierjno-Ekonomicznego*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 14.

Legnicki Punkt Konsultacyjny Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu utworzono w 1962 r. Prowadził studia na kierunkach: ekonomika przemysłu, ekonomika produkcji oraz organizacja obrotu towarowego i usług. Pierwsze dwa lata studiów, w czasie których dominowały zajęcia teoretyczne, odbywały się w Legnicy, natomiast te, które wymagały wsparcia laboratoryjnego, skumulowane na trzech starszych latach, miały miejsce już we Wrocławiu. Studia rozpoczęły 52 osoby, z czego połowa pochodziła z Legnicy, a pozostałe z sąsiednich miejscowości. Zajęcia prowadzono początkowo w Młodzieżowym Domu Kultury przy ówczesnej ul. Hanki Sawickiej, a później w Studium Nauczycielskim w Zamku Piastowskim oraz w budynku I Liceum Ogólnokształcącego. W roku 1969/1970 liczba studentów urosła już do 136. Pierwsi absolwenci zdobyli dyplomy w 1965 r. W latach 1962-1978 w legnickim punkcie konsultacyjnym WSE/AE dyplom uzyskało ogółem 753 dyplomowanych ekonomistów³¹.

W 1959 r. powołano punkt konsultacyjny wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Jeleniej Górze. Jako jedyna z tego typu zamiejscowych jednostek uczelni wrocławskich przeszedł on stopniowo daleko idącą ewolucję, która przekształciła go miała w przyszłości w pełnoprawny wydział swojej macierzystej uczelni. Rozpoczął działalność w październiku 1960 r. Nauka odbywała się w systemie zaocznym na kierunkach: ekonomika przemysłu, ekonomika handlu wewnętrznego oraz finanse i rachunkowość. Zasięgiem rekrutacji obejmowano miasto i powiat jeleniogórski oraz pobliskie powiaty: lubański, lwówecki, kamiennogórski, wałbrzyski i zgorzelecki. Do 1969 r. zajęcia odbywały się w pomieszczeniach Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Nowowiejskiej 3. Prowadzono je tylko dla studentów pierwszych dwóch lat. Ich liczba w latach 60. kształtowała się na poziomie ok. 130 osób. Studenci starszych lat dojeżdżali na zajęcia do Wrocławia³².

W 1969 r. punkt konsultacyjny przekształcony został w filię – pierwszą tego rodzaju jednostkę zamiejscową uczelni ekonomicznej w kraju. Filia rozpoczęła pełną działalność w roku akademickim 1969/1970, bazując na własnych pracownikach oraz na własnym zapleczu administracyjno-gospodarczym. W filii uruchomiono zawodowe studium ekonomiczne w zakresie ekonomiki przemysłu oraz ekonomiki handlu, a od roku 1970/1971 także ekonomiki i organizacji turystyki i gospodarki miejskiej. Profil filii został skorelowany z potrzebami regionalnymi. Studia w filii trwały początkowo 3 lata w systemie studiów dziennych. Ich absolwenci otrzymywali dyplomy ukończenia wyższych studiów zawodowych i mogli kontynuować naukę we Wrocławiu w ramach studiów magisterskich. W 1975 r. rozpoczęto również kształcenie w systemie zaocznym na specjalności stworzonej na potrzeby obsługi gospodarki mieszkaniowej oraz komunalnej miast średniej wielkości. Filia była do 1982 r. częścią Wydziału Gospodarki Narodowej, a jej kierowaniem zajmował się

³¹ K.J. Kostrzanowski, wyd. cyt., s. 538; B. Techmańska, wyd. cyt., s. 45.

³² T. Borys, wyd. cyt., s. 435-436.

prorektor ds. filii. Siedzibę filii dzięki pomocy władz Jeleniej Góry gruntownie zmodernizowano, a do pełnienia nowej funkcji przystosowano budynek dotychczasowego Państwowego Technikum Mechanicznego³³.

W 1982 r. filię Akademii Ekonomicznej w Jeleniej Górze przekształcono w czwarty wydział uczelni. Zamiejscowy Wydział Gospodarki Miejskiej i usług objął Katedrę Gospodarki Miejskiej, Katedrę Ekonomiki i Organizacji Turystyki oraz Zakład Metod Ilościowych. Warto zaznaczyć, że konsekwentne działania na rzecz podniesienia rangi wydziału wyrażały się m.in. przez systematyczne zwiększanie zarówno organizacyjnej, jak i kadrowej samodzielności jednostki. U schyłku dekady zaledwie 20% zajęć dydaktycznych realizowali pracownicy dojeżdżający z Wrocławia. W roku akademickim 1988/1989 na wydziale zatrudnionych było na etacie 77 pracowników naukowo-dydaktycznych, w tym 7 profesorów, 5 docentów i 26 osób z tytułem doktora nauk ekonomicznych. Do 1985 r. jeleniogórska jednostka Wyższej Szkoły Ekonomicznej/Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu wykształciła częściowo lub samodzielnie ok. 1,5 tysiąca magistrów ekonomii, w ok. 37% – w specjalności z zakresu ekonomiki i organizacji turystyki, w 32% – z zakresu gospodarki miejskiej i w 29% – z ekonomiki i organizacji przemysłu. Ze względu na wczesną rezygnację z prowadzenia ekonomiki handlu wewnętrznego specjalność tę ukończyło tylko 2% ogółu absolwentów. Ponad 2/3 absolwentów zatrudniono na Dolnym Śląsku, w tym połowę w województwie jeleniogórskim. Jeleniogórska jednostka stała się liczącym, samodzielnym ośrodkiem badań w dziedzinie turystyki, gospodarki miejskiej oraz taksonomii. Opracowano w niej m.in. perspektywiczny program rozwoju mieszkalnictwa i infrastruktury komunalnej w makroregionie południowo-zachodnim, system organizacji i zarządzania turystyką w województwie jeleniogórskim. Utrzymywano również kontakty z uczelniami z Czechosłowacji, NRD, Bułgarii i z Węgier. Siedzibą filii, a później wydziału stał się budynek po byłym technikum mechanicznym przy ul. 1 Maja 43. W połowie lat 80. wydział posiadał własny elektroniczny ośrodek obliczeniowy, nowoczesne laboratorium językowe i bibliotekę z ponad 40 tysiącami tomów. Studenci wydziału mieli do dyspozycji własny Klub Studenta „Arcus” i wnieśli barwny wkład w życie kulturalne miasta. Działalność jeleniogórskiej jednostki była związana również z rozwojem w Jeleniej Górze średnich i pomaturalnych szkół o specjalności turystyczno-hotelarskiej, które były dla

³³ W. Wasiak, *Wspomnienia pierwszych lat Filii*, [w:] *XX lat Zamiejscowego Wydziału Gospodarki Miejskiej i Usług w Jeleniej Górze Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wrocław 1989, s. 13-18; T. Borys, wyd. cyt., s. 436-437; L. Balicki, *XXX-lecie Jeleniogórskiego Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, „Nasza Akademia” 1999, nr 3 (5), s. 19; K. Popiński, *Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu (1974- 2007)*, [w:] *Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, red. Jędrzej Chumiński – Część I. *Historia Wyższej Szkoły Handlowej, Wyższej Szkoły Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu (1947-2007)*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 191-192; *Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki*, [w:] *Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, Wrocław 2007, s. 503.

niej naturalnym zapleczem rekrutacji studentów, w zamian uzyskując wsparcie pod względem kadrowym i merytorycznym³⁴.

Specyfiką zamiejscowych punktów nauczania tworzonych przez wrocławską **Wyższą Szkołę Rolniczą** (od 1972 r. **Akademię Rolniczą**) było to, iż lokalizowano je nie tylko na terenie i dla zaspokojenia potrzeb Dolnego Śląska, ale także sąsiednich obszarów.

Pierwszy zamiejscowy punkt konsultacyjny Wyższej Szkoły Rolniczej w Toporowie w woj. zielonogórskim w zakresie rolnictwa powstał w 1962 r. Siedziba punktu znajdowała się w tamtejszym pałacu. Na pierwszy rok studiów na Wydziale Rolniczym przyjęto wówczas 107 osób, a na kurs przygotowawczy 129. Od 1973 r. w punkcie rozpoczęto nabór na kierunek zootechnika. Studia na kierunku rolniczym ukończyło w Toporowie 20 roczników studenckich, a na kierunku zootechnika 7 roczników. W 1978 r. po likwidacji zaocznych studiów zawodowych na kierunkach melioracje wodne i geodezja urzędzeń rolnych zmalała liczba kandydatów na te studia. W roku akademickim 1981/1982 wstrzymano nabór kandydatów na I rok studiów zootechnicznych, a w roku następnym na I rok studiów rolniczych. Ostatni absolwenci z Toporowa otrzymali dyplomy w 1985 r. Punkt powstał i działał zwłaszcza przy wsparciu Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze i w znacznym stopniu przyczynił się do wykształcenia kadr rolniczych dawnego województwa zielonogórskiego, dziś lubuskiego³⁵.

W 1973 r. na podstawie umowy Akademii Rolniczej z Wojewódzką Radą Narodową w Opolu (finansowanie) otwarto punkt konsultacyjny w Łosiu w woj. opolskim kształcący na kierunku rolnictwo. Siedzibą punktu był pałac w Łosiu. Korzystano również z pomieszczeń tamtejszego Rolniczego Rejonowego Zakładu Doświadczalnego. Na I rok studiów na kierunku rolnictwo przyjęto tam 46 osób. Punkt działał do roku akademickiego 1991/1992. Kształcenie odebrało tam 14 roczników studenckich³⁶.

W 1975 r. w Wysokiej k. Wrocławia uruchomiono studia stacjonarno-zaoczne Wydziału Rolniczego przy tamtejszym Rejonowym Rolniczym Zakładzie Doświadczalnym. Trzyletnie studia prowadzono systemem przemiennym – w semestrach zimowych systemem stacjonarnym (2 zjazdy po 3 tygodnie), w semestrach letnich 5-dniowe zjazdy raz w miesiącu. Naboru na ten eksperymentalny kierunek dokonywano bez egzaminów wstępnych na podstawie rozmowy kwalifikacyjnej z pracownikami rolnictwa legitymującymi się co najmniej pięcioletnim stażem w rolnictwie. Były to studia trzyletnie w wymiarze 1500 godzin, kończące się otrzymaniem dyplomu inżyniera rolnika. Funkcjonowały one do 1984 r. Łącznie ukończyło je 350 osób.

³⁴ T. Borys, *Nauka i szkolnictwo wyższe...*, s. 438- 439; K. Popiński, *Akademia Ekonomiczna ...*, s. 223; *XX lat Zamiejscowego...*, s. 30-38; *Program rozwoju Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu na lata 1985-1990*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu 1985 (Archiwum Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu).

³⁵ *Dzieje Akademii Rolniczej we Wrocławiu*, red. J. Sobota, T. Szulc, J. Tyszkiewicz, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław 2001, s. 221-222.

³⁶ *Dzieje Akademii Rolniczej...*, s. 222.

Po likwidacji ośrodka, m.in. z powodu znacznego pogorszenia się tamtejszej bazy noclegowej, studentów z Wysokiej przeniesiono do punktu konsultacyjnego w Łosiuwie³⁷.

Dążąc do rozwoju studiów dla pracujących, Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki wprowadziło w 1975 r. eksperymentalny – początkowo tylko we Wrocławiu – system rekrutacji na studia. Na semestr wprowadzający przyjmowano bez egzaminu wstępnego – na podstawie stażu pracy i zajmowanego stanowiska. Innymi wprowadzonymi wówczas zmianami w kryteriach przyjęć było obniżenie wieku kandydatów, wprowadzenie rejonizacji z określeniem limitów przyjęć dla poszczególnych województw oraz zezwolenie na studia zaoczne dla nauczycieli szkół średnich. W 1976 r. w ramach studiów zaocznych w Akademii Rolniczej istniało 480 miejsc, z czego na siedzibę główną uczelni we Wrocławiu przypadało ich 180, zaś w jej punktach konsultacyjnych w Toporowie 180, a w Łosiuwie 120. Chętnych było nawet kilka razy więcej niż miejsc. Wyniki kilkuletniego funkcjonowania eksperymentu nie były zadowalające. Semestr wprowadzający zaliczało w drugiej połowie lat 70. mniej niż połowa studentów. Niemal 1/3 rezygnowała już po pierwszych zjazdach. Duża część kandydatów nie była w stanie sprostać wymogom wynikającym z programów nauczania, nawet z zaliczeniem przedmiotów podstawowych. Po ukończeniu studiów inżynierskich (4,5 roku-5 lat) można było naukę kontynuować na magisterskich studiach uzupełniających (1,5 roku-2 lata). W 1979 r. zrezygnowano z semestru wstępnego, powracając do egzaminów wstępnych i kursów przygotowawczych organizowanych przez uczelnię³⁸.

Wrocławska Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego (od 1972 r. **Akademia Wychowania Fizycznego**) swój pierwszy zamiejscowy ośrodek nauczania utworzyła w Jeleniej Górze. W wyniku starań władz jeleniogórskich we wrześniu 1968 r. otwarto po raz pierwszy w Jeleniej Górze punkt konsultacyjny Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Jego siedzibą był budynek Studium Nauczycielskiego przy ul. Nowowiejskiej 3, które również prowadziło kierunek wychowania fizycznego (z biologią). Bazę dydaktyczną uzupełniało wyposażenie Ośrodka Sportowego „Gwardia” oraz stadionu miejskiego. Po dwóch latach jego działalność została zawieszona, ponieważ Główny Urząd Kultury Fizycznej i Sportu nie chciał przyznać środków na dalsze funkcjonowanie tej jednostki dydaktycznej. Punkt konsultacyjny Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Jeleniej Górze ponownie otwarto w 1973 r. Tym razem jednostkę umiejscowiono w siedzibie Centrum Doskonalenia Nauczycieli przy ul. 1 Maja 43. W następnym dziesięcioleciu praca punktu przebiegała bez większych zakłóceń. Warty podkreślenia jest zwiększający się w tym okresie udział miejscowej kadry dydaktycznej oraz jej wysiłek naukowo-badawczy. Do 1977 r. prowadzono tu zajęcia zaoczne na pierwszych dwóch latach na kierunkach nauczycielskim i trenerskim. Później kierunek trenerski przeniesiono do

³⁷ Tamże.

³⁸ P. Moroz, J. Żuławiński, *Akademia Rolnicza we Wrocławiu 1945-1991*, Wrocław 1991, s. 41-43.

macierzystej uczelni, natomiast kierunek nauczycielski poszerzono o naukę na kolejnych dwóch latach, z egzaminami magisterskim włącznie. Było to możliwe dzięki znacznej poprawie wyposażenia pracowni w aparaturę, sprzęt i pomoce dydaktyczne. W pracowniach prowadzono m.in. badania z zakresu sprawności fizycznej dzieci i młodzieży oraz badania wydolnościowe sportowców. Od 1976 r. jeleniogórski punkt rozpoczął również działalność edytorską, wydając cykl przewodników przedmiotowo-metodycznych dla poszczególnych dyscyplin sportowych oraz cykl poradników dla trenera z przeznaczeniem dla federacji i klubów sportowych. W styczniu 1983 r. punkt przekształcił się w Oddział Zamiejscowy Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Rozpoczęto również prowadzenie studiów podyplomowych. Do 1985 r. przeszło tysiąc absolwentów jednostki otrzymało dyplom, a wśród nich niemała liczba wybitnych trenerów i sportowców – mistrzów świata i medalistów olimpijskich (w tym Ryszard Szurkowski, Władysław Żmuda, Janusz Kierkowski i inni). Ośrodek jeleniogórski Akademii Wychowania Fizycznego funkcjonował do początku lat 90. W latach 70. planowano także powołać kolejny punkt konsultacyjny dla studentów zaocznych w Oleśnicy, do czego ostatecznie nie doszło. Po wprowadzeniu pięcioletniego cyklu kształcenia w Akademii Wychowania Fizycznego zrezygnowano z prowadzenia zamiejscowych struktur kształcenia zaocznego³⁹.

Jak wspomniano, do grona wyższych szkół wrocławskich tworzących pozamiejscowe struktury nauczania należał Uniwersytet Wrocławski, choć zaangażowanie to, w stosunku do rozmiarów tej uczelni, należy uznać za bardzo skromne. W październiku 1960 r. Wydział Prawa utworzył punkty konsultacyjne Studium Administracyjnego w Opolu (we współpracy z Instytutem Śląskim) oraz w Zielonej Górze (przy pomocy organizacyjnej Lubuskiego Towarzystwa Kulturalnego). Ponieważ zainteresowanie okazało się mniejsze, niż oczekiwano, zgłosiło się bowiem tylko 40 kandydatów, w sytuacji problemów finansowych zdecydowano się przenieść grupę opolską w roku akademickim 1964/1965 do Wrocławia. Jednak w roku następnym otwarto ponownie punkt konsultacyjny Zawodowego Studium Administracyjnego w Opolu dla studentów zaocznych, początkowo I i II roku. W czerwcu 1967 r. zorganizowano punkt konsultacyjny Zawodowego Studium Administracyjnego Uniwersytetu Wrocławskiego w Wałbrzychu. Jesienią 1967 r. na prośbę władz Szczecina utworzono w tym mieście punkt konsultacyjny, początkowo dla studentów bibliotekoznawstwa. W październiku 1973 r. z inicjatywy władz miejskich uruchomiony został punkt konsultacyjny uniwersytetu na Zamku Piastowskim w Legnicy. Prowadził on zajęcia dla studentów zaocznych na kierunku filologia polska, natomiast nie znaleźli się chętni na studiowanie matematyki i fizyki. W pierwszym roku studia rozpoczęło 206 osób; ostatni nabór przeprowadzono w roku 1979/1980. Likwidacja

³⁹ T. Borys, wyd. cyt., s. 448-449; *Akademia Wychowania Fizycznego*, [w:] *Wrocławskie środowisko akademickie. Twórcy i ich uczniowie 1945-2005*, Wrocław-Warszawa-Kraków, s. 149; J. Tyszkiewicz, *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu 1946-2006*, Wrocław 2007, s. 80, 112, 132.

punktu wywołała sprzeciw miejscowych władz, które starały się wpłynąć na Uniwersytet Wrocławski z pomocą władz centralnych. W czerwcu 1981 r. Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki zażądało od uniwersytetu utrzymania w Legnicy punktu konsultacyjnego, a nawet przekształcenia go w wydział nauczania początkowego. Senat uczelni odrzucił jednak tę sugestię z powodu braku możliwości finansowych. W 1985 r. udało się doprowadzić do utworzenia w Legnicy oddziału zamiejscowego Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego dzięki współpracy z wojewodą legnickim oraz tamtejszym ośrodkiem doskonalenia nauczycieli. Uruchomiono 2-letnie studia magisterskie o specjalnościach nauczanie początkowe dla absolwentów 3-letnich zawodowych studiów stacjonarnych prowadzonych w Legnicy w latach 1981-1984 przez zielonogórską Wyższą Szkołę Pedagogiczną. Z możliwości uzupełnienia wykształcenia skorzystało blisko 120 nauczycieli. Uruchomiono również 3-letnie studia magisterskie dla absolwentów studium nauczycielskiego, a w 1986 r. także 3-letnie studia zaoczne II stopnia z wychowania przedszkolnego. Ograniczenia lokalowe uniemożliwiły organizację w legnickim punkcie studiów dziennych⁴⁰.

5. Podsumowanie

Zamiejscowe ośrodki szkół wyższych tworzone były na Dolnym Śląsku podobnie jak w innych regionach kraju na podstawie ogólnych dyrektyw partyjnych. Formułowane na szczeblu centralnym w regionie przekształcały się w konkretny plan realizacyjny. Działania te z jednej strony wychodziły naprzeciw zapotrzebowaniu gospodarki dolnośląskiej, a z drugiej strony służyły realizacji założeń zmierzających do intensyfikacji procesów industrializacyjnych w kraju w ogóle. Akcja rozprzestrzenienia terytorialnego szkolnictwa wyższego powiodła się jednak na Dolnym Śląsku tylko połowicznie. Podobnie jak w całej Polsce tutejsza sieć instytucji akademickich, przynajmniej nominalnie, znacznie się rozbudowała, przyczyniając się do zwiększenia dostępności do wykształcenia na poziomie wyższym, a także do zmniejszenia odczuwalnego deficytu kadr wykwalifikowanych w regionie. Wykształciło się dzięki nim wiele tysięcy inżynierów, ekonomistów czy specjalistów związanych z rolnictwem i nauczycieli. Chociaż większość słuchaczy zmuszona była finalizować studia w uczelni macierzystej we Wrocławiu, to wielu z nich zapewne, gdyby nie możliwość odbycia znacznej części studiów w pobliżu miejsca zamieszkania, nie byłaby w stanie – z przyczyn czy to zawodowych, finansowych, czy też po prostu rodzinnych – w ogóle ich podjąć. Na przykład na ok. 125 tys. osób, które ukończyły uczelnie wrocławskie do końca roku akademickiego 1978/1979, kilkanaście tysięcy rozpoczęło je właśnie w ośrodkach zamiejscowych. Niestety, tylko część z nich wią-

⁴⁰ K.J. Kostrzanowski, wyd. cyt., s. 539-540; W. Wrzesiński, *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945-2002*, [w:] T. Kulak, M. Pater, W. Wrzesiński, *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2002, s. 280, 282, 290, 293, 305-306, 336; B. Techmańska, wyd. cyt., s. 47-48.

zała się z rozmaitych przyczyn po ukończeniu studiów ze swoimi rodzinnymi okolicami (niewygórowane płace, problemy mieszkaniowe itp.), wobec czego zapotrzebowanie kadrowe w wielu regionach Dolnego Śląska nigdy nie zostało w pełni zaspokojone. Przynajmniej w takiej postaci, w jakiej było one rozpoznane i definiowane przez ówczesne władze⁴¹.

Największy wkład w rozwój pozawrocławskich ośrodków nauczania kładła Politechnika Wrocławska, która rozbudowując taką sieć, odpowiadała na potrzeby lokalnych ośrodków przemysłowych i ułatwiała kształcenie (względnie doksztalcenie) na poziomie wyższym kadr technicznych. Potrzebom gospodarczym regionu (i nie tylko) wychodziły także naprzeciw inicjatywy pozawrocławskich placówek Akademii Ekonomicznej, ułatwiające kształcenie kadr dla gospodarki i administracji oraz Akademii Rolniczej w zakresie tworzenia i podnoszenia kwalifikacji kadr dla rolnictwa. Do działalności pozamiejscowej włączyły się, choć w zdecydowanie mniejszym zakresie, także Uniwersytet Wrocławski oraz Akademia Wychowania Fizycznego, których inicjatywy wspierały w pierwszym zakresie kształcenie lokalnych kadr nauczycielskich oraz administracyjnych.

Starania o rozwój zamiejscowych ośrodków nauczania jako fragment działań na rzecz intensyfikacji kształcenia kadr dla potrzeb gospodarki, administracji i kultury regionu objęły wszystkie większe i wiele średnich miejscowości Dolnego Śląska. Zmiana koncepcji rozwoju terenowych struktur szkolnictwa wyższego na szczeblu centralnym doprowadziła w latach 70. do częściowej konsolidacji zamiejscowych ośrodków nauczania w największych miastach dolnośląskich. Próba rozwoju ośrodków szkolnictwa wyższego w głównych centrach regionu zderzyła się jednak ze skutkami narastającego od drugiej połowy lat 70. kryzysu gospodarczego i niżu demograficznego. Zamiejscowe struktury uczelni wrocławskich przetrwały w ograniczonej postaci do końca istnienia PRL, ale nie przekształciły się w samodzielne jednostki szkolnictwa wyższego, odgrywające większą rolę w kształceniu lokalnych kadr. Ogromna większość stworzonych jednostek funkcjonowała krótko lub nawet bardzo krótko. W tworzonej z dużym wysiłkiem dolnośląskiej sieci terenowych placówek szkolnictwa wyższego zachodziły nieustanne zmiany. Kadra w niemal wszystkich wypadkach pozostała oparta na osobach dojeżdżających na zajęcia z Wrocławia. Słabe pozostało również na ogół wyposażenie, zwłaszcza specjalistyczne. Wszystko to nie pozwalało na rozwinięcie działalności naukowo-badawczej oraz prowadzenie pełnego cyklu kształcenia, zwłaszcza zajęć laboratoryjnych dla studentów. Zamiejscowe ośrodki wrocławskich uczelni pozostały, poza nielicznymi wyjątkami, jednostkami wyłącznie kształcenia podstawowego. Deklarowane intencje lokalnych władz partyjnych i administracyjnych przekształcania ich w samodzielne ośrodki akademickie nie przetrwały próby kryzysu lat 80. Wszystko to odzwierciedlało słabość koncepcyjną, planistyczną i wykonawczą centralistycznego systemu

⁴¹ M. Roszczewski, *Doskonalenie pracy szkół wyższych Wrocławia*, 1979 r., s. 1-2, mszp. (Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół KW PZPR we Wrocławiu – rozsył – *Informacje i opracowania dotyczące szkół wyższych Wrocławia*, sygn. 403).

Tabela 4. Łączna liczba studentów poszczególnych uczelni wrocławskich w punktach konsultacyjnych, filiach, oddziałach i wydziałach zamiejscowych*

Rok	Politechnika Wrocławska	Uniwersytet Wrocławski	Wyższa Szkoła Ekonomiczna/ Akademia Ekonomiczna	Wyższa Szkoła Rolnicza/ Akademia Rolnicza	Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego/ Akademia Wychowania Fizycznego	Razem
1968/1969	802	378	430	251	41	1902
1969/1970	414	326	442	256	46	1584
1970/1971	154	451	491	272	46	1414
1971/1972	657	451	894	272	0	2274
1972/1973	758	474	987	257	0	2476
1973/1974	804	474	968	281	54	2581
1975/1976	1080	1035	1242	509	218	4084
1977/1978	1964	857	1198	495	294	4808
1978/1979	1756	512	1145	666	216	4295
1979/1980	1588	475	979	634	317	3993
1980/1981	1560	371	1263	649	322	4165
1981/1982	1328	307	1089	570	206	3500
1983/1984	801	75	898	286	171	2231
1984/1985	715	46	761	191	125	1838
1985/1986	799	162	689	246	222	2118
1986/1987	757	289	636	176	276	2134
1987/1988	811	414	678	166	325	2394
1988/1989	730	369	671	210	343	2323
1989/1990	700	176	854	192	422	2344

* Dane zamieszczone w tabeli ilustrują rozmiary zaangażowania poszczególnych uczelni wrocławskich w tworzenie zamiejscowych struktur nauczania. Wyraźnie wyróżniają się tu Politechnika Wrocławska oraz Akademia Ekonomiczna. Mimo nieustannej ewolucji form organizacyjnych, zmieniających się uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i demograficznych, to właśnie pozawrocławskie jednostki tych dwóch uczelni skupiały konsekwentnie ok. 2/3 ogółu studiujących we wszystkich dolnośląskich punktach konsultacyjnych, filiach, oddziałach i wydziałach. Osiągnięcia innych uczelni, choć niepozbawione znaczenia dla rozwoju instytucji życia społecznego czy kulturalnego regionu, w tym względzie, nawet w szczytowym momencie połowy lat 70., były dużo mniejsze.

Źródła: Rocznik Statystyczny Wrocławia 1968-1989, Wojewódzki Urząd Statystyczny 1969-1990.

nakazowo-rozdzielczego, jaki istniał w PRL. Już w połowie lat 70. analitycy dostrzegali, że przestrzenne rozmieszczenie kadr gospodarki narodowej z wykształceniem wyższym nadal pozostawało zdominowane przez największe ośrodki miejskie w kraju, a sytuacja obszarów o największym deficycie, jak rejony podsudeckie, w niewystarczającym stopniu się poprawiała⁴².

⁴² W. Rutkowski, *Przemiany w kwalifikacyjno-zawodowej strukturze zatrudnienia w Polsce*, Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, PWN, Warszawa 1974, s. 82-84, 145.

Mając to wszystko na uwadze, nie sposób jednak jednocześnie nie docenić zaangażowania setek nauczycieli akademickich, urzędników administracji, kierowników zakładów pracy, działaczy społecznych oraz innych osób, dzięki którym umożliwiono, a przynajmniej ułatwiono, zdobycie wyższego wykształcenia wielu tysiącom Dolnoślązaków. To, w jaki sposób potencjał ten został wykorzystany dla rozwoju regionu, nie zależało jednak już tylko od samych uczelni, a od ówczesnej efektywności całego systemu społeczno-ekonomicznego kraju.

Literatura

- 40-lecie Politechniki Wrocławskiej w Legnicy 1969-2009*, oprac. J. Matuszewski, Legnica 2009.
- XX lat Zamiejscowego Wydziału Gospodarki Miejskiej i Usług w Jeleniej Górze Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wrocław 1989.
- Akademia Ekonomiczna imienia Oskara Langego we Wrocławiu w 40-leciu Polski Ludowej*, Wrocław 1986.
- Balicki L., *XXX-lecie Jeleniogórskiego Wydziału Gospodarki Regionalnej i Turystyki Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, „Nasza Akademia” 1999, nr 3 (5).
- Burak M., Dackiewicz K., Regiel P., *Wrocławskie uczelnie techniczne 1910-2010*, Muzeum Architektury we Wrocławiu, Wrocław 2010.
- Dzieje Akademii Rolniczej we Wrocławiu*, red. J. Sobota, T. Szulc, J. Tyszkiewicz, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław 2001.
- Dzierżoniów. Zarys monografii miasta*, red. S. Dąbrowski, Wrocław-Dzierżoniów 1998.
- Fajerek A., *Formy współpracy szkoły wyższej z władzami terenowymi*, „Życie Szkoły Wyższej” 1969, nr 5.
- Jaworski S.L., *Propozycja zmian metody optymalizacji rozwoju, struktury i sieci szkół wyższych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1986, nr 1.
- Jelenia Góra. Zarys rozwoju miasta*, red. Z. Kwaśny, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1989.
- Kiedy artysta był twórczym historii. Wybór źródeł do historii Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu 1946-1989*, wybór i opracowanie K. Popiński, Zeszyty Naukowo-Artystyczne Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu, 5/2006/2007.
- Kluczyński J., *Szkolnictwo wyższe w czterdziestoleciu Polski Ludowej*, PWN, Warszawa-Kraków 1986.
- Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995*, red. R. Czocho, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995.
- Księga 50-lecia Wydziału Inżynierjno-Ekonomicznego*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, Wrocław 2007.
- Kulak T., Pater M., Wrzesiński W., *Historia Uniwersytetu Wrocławskiego 1702-2002*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Kwaśniewski J., *W sprawie wydatków zakładów pracy na studia dla pracujących*, „Życie Szkoły Wyższej” 1967, nr 9.
- Legnica. Zarys monografii miasta*, red. S. Dąbrowski, Wrocław-Legnica, DTSK Silesia 1998.
- Lepich J., *Sieć punktów konsultacyjnych szkół wyższych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1967, nr 9.
- Lepich J., *Badania nad działalnością punktów konsultacyjnych WSE*, „Życie Szkoły Wyższej” 1966, nr 4.
- Moroz P., Żuławiński J., *Akademia Rolnicza we Wrocławiu 1945-1991*, Wrocław 1991.
- Politechnika Wroclawska. Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny w Jeleniej Górze*, Jelenia Góra 2006.

- Popiński K., *Funkcja edukacji na poziomie wyższym w rozwoju regionu. Szkolnictwo wyższe na Dolnym Śląsku w latach 1990-2002*, [w:] *Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce*, red. R. Brol, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1023, AE, Wrocław 2004.
- Popiński K., *Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu (1974-2007)*, [w:] *Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu*, red. J. Chumiński, Część I. *Historia Wyższej Szkoły Handlowej, Wyższej Szkoły Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu (1947-2007)*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2007.
- Popiński K., *Rola edukacji na poziomie wyższym w modernizacji społeczno-ekonomicznej Polski w latach 1945-1989*, [w:] *Modernizacja czy pozorna modernizacja. Społeczno-ekonomiczny bilans PRL 1944-1989*, red. J. Chumiński, Wrocław 2010.
- Portalski M., *Regionalna szkoła wyższa i jej funkcje (próba zarysowania modelu)*, „Życie Szkoły Wyższej” 1987, nr 1.
- Program rozwoju Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu na lata 1985-1990*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu 1985 (Archiwum UE we Wrocławiu).
- Rutkowski W., *Przemiany w kwalifikacyjno-zawodowej strukturze zatrudnienia w Polsce*, Instytut Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, PWN, Warszawa 1974.
- Serczyk J., *O rozwoju prowincjonalnych ośrodków naukowych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1956, nr 3. Świdnica. *Zarys monografii miasta*, red. W. Korta, DTSK, Silesia, Wrocław-Świdnica 1994.
- Techmańska B., *Punkty konsultacyjne i filie wrocławskich uczelni w Legnicy w latach 1960-1989*, *Alma Mater – uczelnie wyższe w życiu powojennego Wrocławia*, Kwartalnik „Pamięć i Przyszłość” 2012, nr 3.
- Tyszkiewicz J., *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu 1946-2006*, Wrocław 2007.
- Wrocławskie środowisko akademickie. Twórcy i ich uczniowie 1945-2005*, Wrocław-Warszawa-Kraków 2005.
- Zawadzki S.M., *Przestrzenne aspekty rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego w perspektywie do roku 1990*, „Życie Szkoły Wyższej” 1975, nr 9.

Inne źródła

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

Zespół Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego

– *Szkolnictwo wyższe w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1955 r., sygn. 306.

Zespół KC PZPR

– Opracowanie: „Niektóre węzłowe problemy szkolnictwa wyższego we Wrocławiu”, czerwiec 1966 r., sygn. 237/XVI – 355.

Archiwum Ministerstwa Oświaty

– *Ocena aktualnego stanu szkolnictwa wyższego w Polsce*, marzec 1972, Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego – Departament Planowania i Finansowania, sygn. 179/7.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Zespół KW PZPR we Wrocławiu:

Wydział Oświaty i Szkolnictwa Wyższego:

– *Informacje o różnych problemach szkolnictwa wyższego 1953-1974*, sygn. 74/XVIII/13.

– *Informacje o szkolnictwie wyższym – baza lokalowa 1964-1970*, sygn. 74/XVIII/25.

– Rozsyp:

– *Informacje i opracowania dotyczące szkół wyższych Wrocławia*, 1979, sygn. 403.

Statystyki:

Rocznik Statystyczny Wrocławia 1968-1989, Wojewódzki Urząd Statystyczny we Wrocławiu 1969-1990.

CONDITIONS, FUNCTIONS AND IMPORTANCE OF NON-RESIDENT TEACHING CENTRES OF WROCLAW HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS BEFORE 1989

Summary: Part of the activities of the Wrocław's higher education centres after 1945 became the conduct of an extensive network of non-resident teaching centres of various kinds. They provided a significant contribution to the development of socio-economic and cultural development of Lower Silesia. Wrocław's higher schools assigned a significant part of their potential to host consultative points, subsidiaries, branches and divisions in the dozens of towns of Lower Silesia and neighbouring areas. These actions were taken in accordance with the central guidelines, as well as in cooperation with the local authorities and businesses. Owing to these actions thousands of engineers, economists, specialists associated with agriculture and teachers who decreased staff deficit in the administration, the economy, or culture of their home areas were educated. However, non-resident centres were by far insufficiently financed and not connected with the real needs of the local area. Almost all of them proved very fragile structures. They used almost exclusively a visiting staff for teaching. Their equipment also remained weak in most cases. All this did not allow them to develop their scientific and research activities. Non-resident education centres, apart from a few exceptions, became only teaching units. The following text is an attempt to present the circumstances of the establishment and operation of non-resident teaching units of Wrocław's higher schools, their organizational characteristics as well as the effects of their activities, against the national background.

Keywords: higher education, Wrocław, non-resident teaching centres, communist era, deficit and training of regional staff.